

Ali je potreba zaščite tudi narodnosti?

Vse kaže, da v tostranski polovini se zaresno pripravljajo na rešitev narodnostnega vprašanja; ali rešitev, katero ima Združena nemška levica pred očmi, ne namerja nič manj, nego porušiti ustavo in v posledicah popolnoma germanizovati slovanske narode. Kljub tej nepatrijotički, vsem slovanskim narodnostim pogubni nakani slišijo se uže poljski glasovi, ki razkrivajo, da nemška levica dobi za svoj novi jezikovni predlog tudi poljsko frakcijo, katera bi po takem porabila največo lopato v izkopanju gomile tudi — poljski in ne le ostalim slovanskim narodnostim. Opasnost je torej velika, in to toliko večja, ko vidi nemška levica sedaj ravno trenotek, da upreže tudi osrednjo vladu v mreže svoje namere, katero je gojila uže od začetka, pa jej niso bila še tla ugodna. Nemška levica računna namreč na to, da jo bo uže neizogibno potrebovala osrednja vlada pri državnozbornem glasovanju o tem, ali je njen ukrep o izjemnem stanju za Prago in njena predmestja opravičen ali ne.

Nemška levica uže stavlja uslovja po svojem kramarskem običaju, a slovanskih nepoljskih zastopnikov čaka prevažna zadača, da se postavijo odločno po robu predlogu, ki bi spravil slovanske narode v vrsto nižega plemena in s tem v žrelo germanizacije.

Predlog nemške levice, kakor se ume pri tej stranki samo po sebi, bode obsejal jedino vprašanje o jezikih, in bode zajedno skušal nemški jezik uzakoniti kot državni jezik. Gledé na to, z jedne strani omejeno, z druge strani pa dalekosežno namero je pač umestno vprašanje, ali je zares brezpotrebno to, da bi se uzakonile določbe o zaščiti tudi narodnosti, ali je v resnici dovolj rešenje jedino jezikovnega vprašanja.

Poljaki sami, ker imajo sedaj svojo popolno upravo, katera vključuje pri njih tudi nacionalno upravo, in sicer takó obsežno, da se razteza celó na gališke Ruse, na škodo in raznarodovanje poslednjih, ti Poljaki so takó zaslepljeni, da ne vidijo opasnosti, katera žuga od

jezikovnega predloga nemške levice, če ne sedaj, no v posledicah, tudi njih narodnosti. Oni, ki uživajo več, nego bi drugi Slovani dobili s pomočjo dejanski izvršene nacionalne avtonomije, dá, še več, nego bi dobili Čehoslovani z izvršitvijo svojega historijskega državnega prava, razglašajo svetu po brošurah in knjigah,¹⁾ kakor da bi tudi ostali Slovani Avstro-Ogerske, oziroma tostranske polovine, imeli vsa uslovja v zaščitanje svoje narodnosti in svojega jezika. A tudi med Nemci je takih, ki menijo, da slovanski narodi si morejo rešiti svojo narodnost in svoj jezik, tudi če se uzakonijo jedino določbe o jezikih.²⁾ Taki nazori so pa popolnoma napačni in, kakor rečeno, slovanskim narodom v pravem pomenu besede pogubni.

Ostanimo jedino pri tem, kar se namerja, pri jezikovnem predlogu. Denimo, da bi bil predlog popoln, da bi do cela podeljeval jezikovno enakopravnost, in dodajmo tudi še to, da bi v tem predlogu ne bilo nikaškega sledu o kakem državnem ali, kakor ga tudi nazivljajo, uradnem, službenem, notranjem ali upravnem jeziku. Pri tem pa bi ostalo vse drugo, kakor je sedaj, ostali bi torej državni zbor in deželni zastopi, kakor razne gosposke pri dosedanjih pristojnostih ali kompetencijah in oblastih.

Kaj bi sledilo? Narodi bi imeli po šolah, v uradih, pri sodiščih in, kakor pravijo v vsem javnem življenju svoj jezik. Kdo bi se pa potegoval zanj, kjer bi se mu kratilo po novih zakonitih določbah ntrjeno pravo? Sedanji zastopi, torej manjšine deželnih zastopov bi, kakor doslej, morale boriti se proti večinam, in tam, kjer so majhne naselbine med kompaktnimi masami jednega in istega drugega naroda, ostajale bi v borbah za svoja jezikovna prava, kakor doslej. Vzemimo Slovence. Ko-

¹⁾ Glej razne spise prof. dr. Gumplowicza; potem novo brošuro „Nationalität-Race“ Jos. Popowskoga, drž. poslanca.

²⁾ Glej str. 143 ss. knjige Alf. pl. Skeneta, katero smo navedli v književnem delu te št.

roški deželni zbor bi imel drugačen razum za jezikovne potrebe Slovencev, nego pa kranjski, in Tržaški, štirski zopet drugačen. *Jednotne* izvršitve za jeden in isti narod bi ne bilo nikjer, ker je vsak narod po oddelkih in odlomkih naseljen tudi v takih pokrajinah, kjer so druge narodnosti, bodisi v manjšinah ali večinah.

Uže iz tega je razvidno, da jezikovno pravo, tudi ko bi se podelilo v neskrčenih merah, bi se ne moglo izvrševati ne jednotno, ne enakomerno in ne pravično, ako bi se ne izpremenile dosedanje pristojnosti deželnih zastopov in vsporedno tudi deželnih gospok.

A še drug, jako važen vzrok sili na tako izpremembo. Vsled izvršenega jezikovnega prava bi sledilo, da bi imel vsak narod neporušno pravo do stvarjenja ali gojenja jednotnega pravopisa, torej tudi na to stran do jednotnih knjig, naj se uže rabijo v tej ali oni deželi. Kdo bi tu določeval? Kje je juristiški organ jednega in istega naroda, da bi čuval nad obliko in pravopisanjem jezika tega naroda? Ali naj določujejo tudi nadalje naučno ministerstvo in razni šolski soveti različnih dežel, pomešanih z raznimi narodnostimi? Vidi se torej, da tudi jednotno razvijanje in jednotno pravopisanje jednega in istega jezika sili na reorganizacijo sedanjih kompetencij in oblastij.

No premišljevanje sili se še k odličilnišim pomislekom. Jezik, tudi jednoten in jednotno pisani jezik je vendar le lupina za jedro, posoda, v katero se stavlja različno blago ali po vsebini najmnogovrstniše duševno gradivo. Kdo določuje doslej vsebino raznim knjigam? Kdo prisoja konečno celó obliko tem ali onim spisom ki se imajo vkladati v raznotere učne knjige? Doslej vrši to naučno ministerstvo po nasvetih svojih organov. In kaka bi bila po izvršenem *zgolj jezikovnem zakonu*? Jednaka, kakor doslej!

V šolah, bodisi osnovnih ali srednjih, so *narodno* važne zgodovinske knjige in narodne čitanke. Kako gradivo spada v take knjige, pred vsem v čitanke, morejo določevati vendar le pisatelji in učenjaki, veščaki slovstva in narodnega ter kulturnega življenja dotičnega naroda; pravljice, pesmi, spise o domačih šegah, običajih, tradicijah morejo primerno odbirati jedino narodu udani, pri tem pa vendar stvarno sodeči strokovnjaki. Jedino takó izluščeno in razbrano duševno gradivo more podajati primernega čtiva in zajedno najprikladnišo podstavo za prisvojenje in utrjenje narodnega jezika. Dosedanje kompetencije, zlasti naučnega ministerstva, so pa učinile, da so bile ne le po srednjih, ampak tudi po osnovnih šolah take knjige, kakor da bi bile namehjene mladini izključno jedne in iste, t. j. nemške narodnosti. A tudi po izvršenju jezikovnega, še toliko pravičnega zakona bi se stvari v tem, rekli bi, meroдавnem pogledu, za Slovane nikakor ne obrnile na bolje. Uže jedino ta fundamentalni nedostatek je dolžen prisiliti zastopnike vseh slovanskih narodov, da zavr-

nejo vsak jezikovni predlog, ki bi zajedno ne zahteval izpremene v kompetencijah sedanjih deželnih zastopov in tudi raznih šolskih gospok od naučnega ministerstva navzdol. Pravično izvršenje tudi samo ustavnega jezikovnega prava vsakega naroda kaže na neizogibno potrebo, da se vstvarijo posebni juristiški organi za vsak narod, kateri bi čuvali ne le jednotno obliko in pravopisanje vsakega jezika, ampak bi bili tudi poslednji pristojni sodniki zlasti vsebini, s katero se smejo polniti sosebno takó zvana berila raznih razredov osnovnih in srednjih šol. Kolikor bi dobili pristojnosti ti novi organi, toliko bi je izgubili razni deželni zastopi, oziroma tudi državni zbor in pa raznotere šolske gosposke z naučno upravo vred.

Brez juristiških organov za jezike posamičnih narodov bi ostalo vse pri starem: naučna uprava bi tudi proti volji večine kakega naroda zankazovala posebne alfabete ali izpremembo teh alfabetov, potem izpremeno pravopisanj, in naj bi bila poslednja še toliko ugodna ali utrjena, in bi ista naučna uprava po različnih organih narekovala vsebino raznim knjigam, sosebno tudi čitankam. S čitankami je možno, kljubu domači jezikovni lupini, zasajati seme tujega in tujčevalnega duha v narodno mladino, in takó bi pri navidezno popolnem jezikovnem pravu mogli slovansko deco šolati v popolnoma tujem duhu, ko bi pri tem pravu ostal vsak narod brez primernega juristiškega organa, kateri bi drugače skrbel zato, da se ne varuje samo pravilna jezikovna posoda v narodu, ampak da se tam, kjer je neizogibno in odločilno potreba, tudi stavi primerna hrana v to posodo. Jedino takó bi imelo izvršeno jezikovno pravo smisel, kakoršen je logično in stvarno položen v dotični oddelek čl. XIX. drž. in osnovnih zakonov. Ta člen pa obseza izrecno ne le jednako pravo jezika, ampak tudi narodnosti vsakega jezika.

Ti, kateri so snovali osnovne člene sedanji ustavi, imeli so raznega materijala pred seboj, pri katerem je sodelovala zgodovina ustavnih držav in modrost različnih dejateljev, veščakov in državnikov; torej so ti pač vedeli, zakaj so stavili med prava vsakega naroda *zaščičenje in gojenje narodnosti in jezika* in, kakor znano, narodnosti celó na prvem mestu.

Mi smo tu razkrili, da zaščičenje samo jezika ne more ščititi narodov od potujčevanja, ker jezik je le posoda, katera more obsezati narodu primerno, ali pa tudi neugodno ali celó potujčevalno, torej naravnost protinarodno gradivo. Jedino z zaščičanjem jezika se ne brani in zagotavlja obstanek narodnosti. Narodnost je vse kaj drugega, nego jezik, in je poslednji le jedna vrsta plodov narodnosti in tega, kar je za njo, namreč plemena. Torej sta narodnost in jezik v razmerju vzroka in posledka, in je narodnost vzrok tudi mnogo drugih posledkov, ki so bistveniši, nego jezik. Poslednji je le

leško vidno znamenje narodnosti, nikakor pa se ne more pokrivati z narodnostjo. Mnogi jako površno mislijo o pojmu narodnosti, v tem ko je ona vendar vzrok, da posamične skupine, ki se zovejo narodi, nosijo v sebi znake posebnega načina čuvstvovanja, mišljenja in s tem združenega zunanjšega pojavljanja, bodisi v delu ali umetnosti. Narodnost štiti in razvija nadalje to, s čimur je pričelo pleme, iz katerega je izšla narodnost. Narodnost vstvarja razne šege, običaje, razna svojstvena prava, oblike gospodarskega in občega ali socialnega življenja. Čim bolj se narodnost brani tujim vplivom, tem bolj je plodovita in se označuje po posebnostih, ki se razločujejo od tvoreb drugih narodnih skupin. Ta svojstvena tvornost daje narodnosti ali nositelju te narodnosti pravo, da se ohrani in razvija poleg drugih narodov vsaj kulturno samostalno, ker vstvarja nekaj vrst plodov, katerih ne morejo takisto popolno vstvarjati drugi narodi. Svojstveno vstvarjajoča narodnost popolnjuje nedostatke ostalega človeštva in dobiva s tem posebno pravo, da se štiti poleg drugih narodov. Le tedaj, ko bi tuji vplivi toliko uničili kako narodnost, da bi ostala samo posnemalka drugih narodnostij, bi ne imela več pomena v človeštvu, in bi bilo indiferentno, ali ostane posnemalka še nadalje ali pa se izlije v tej narodnosti, katero posnema.

Slovanski narodi pa so, kljub tujim vplivom, še vedno, jedni bolj, drugi manj, samostalni pri svojem delovanju in stvarjanju na različnih poljih. In tam, kjer so uže oslabei, n. pr. v svojstvenem prepevanju, vezenju, zidanju itd., morejo se zopet okrepiti s pomočjo svojih starih tvoreb in del drugih slovanskih narodov, ki še niso ošibeli toliko, temveč delujejo še dandanes s prvotno samostalno duševno silo.

Po takem bi bila tista tuja, iz sebičnosti izrečena sodba prenegla, ki bi hotela vtopiti pojedine slovanske narodnosti v kaki večji tuji narodnosti. S stališča človeštva torej je dolžnost drugih narodov, da ščitijo in spoštujejo slovanske narode z njih svojstvenimi silami. Avstro-ogerski Slovani imajo pa še posebna ustavna prava za to brambo, in čl. XIX. drž. osnovnih zakonov odločno zagotavlja zaščitanje in gojenje, torej tudi *razvijanje* narodnosti vseh slovanskih narodov. To pomenja, da država se po svečano, za sedanje in bodoče čase podeljeni ustavi veže, da bodo mogli pojedini narodi s primernimi pomočki ščititi in razvijati ne le svoje jezike, ki so le posoda, ampak tudi vse to, kar imajo in vstvarjajo ti narodi svojstvenega v šegah, običajih, raznih tvorbah in umetnostih. Dà, narodnostno pravo sega celó do gospodarstvenih oblik in v obče do vsega, kar je kakemu narodu svojstveno in drago, in kar ni na poti ali škodo drugim narodom ali državi.

Kakó pa hoče država ščititi in gojiti narodnost in jezik vsakega naroda? Ona sama neposredno tega ne more; osrednje vlade pri vsej svoji modrosti se ne mo-

rejo vtikati v vse to, kar spada pod narodnost ali interese jezika kakega naroda. Z druge strani pa država tudi ne more dopuščati, da bi uničevali narodi drug drugega, da bi si izpodkopavali rabljenje in pravilno razvijanje jezikov, da bi stavljali drug drugemu ovire pri svojem svojstvenem življenju v šegah, umetnostih in delih.

Zato je dolžnost države, da se vstvarijo narodom taka sredstva, s katerimi bi mogli sami ščititi in razvijati svojo narodnost na vse bistvene strani, na katere razvija svojo tvornost in plodovitost. To se pa more vršiti zopet le takó, da se vstvarijo vsem narodom jednaki juristiški organi ali zastopi, kateri bi najbolje vedeli, kakó braniti, pospeševati svojstva svojega naroda. Le takó, ako bode imel vsak narod kot narod za nacionalne in jezikovne stvari svoj poseben zastop, bode možno pojedinim narodom braniti svoje različne posebnosti; drugače bodo tuji vplivi uničevali svojstva pojedinih narodov, s tem pa izpodkopavali te narode same.

Tu ni dovolj le svoboda, kakoršne doslej tudi še ni, ampak je neizogibna potreba pozitivne zaščite. Pomisliiti je, da avstro-ogerski narodi so v obče majhni, vendar pa drug nasproti drugemu toliko različni in močni, da s svojim vplivom morejo uničevati svojstva narodnosti in jezika šibkejših narodov. Kakó se torej morejo dovoljno braniti šibkejši narodnosti nasproti silnejšim? Nadalje je nemški narod našega cesarstva jedin, kateri je kulturno zvezan z vsem nemškim narodom, ko avstrijski Nemci rabijo isti literaturni jezik z istim pravopisanjem, kakor skupni nemški narod, in vrhu tega se Nemcem avstrijskim podaje po šolskih knjigah isti nacionalni material in v glavnem ista zgodovina, kakor zunanjim Nemcem. Avstrijski Nemci niso močni le sami iz sebe, ampak tudi vsled skupnih važnih kulturnih vezij z zunanjimi Nemci. Avstrijski Nemci so kulturno in po dosedanjih institucijah naše države tako močni, da njih kulturi ni opasen noben vpliv nobenega drugega naroda naše celokupne države, in je le smešno in nedostojno napačno opisovanje, kakor da bi bila nemška narodnost v Avstriji v opasnosti. Nasprotno pa je vsakemu poštenemu mislitelju in opazovalcu razvidna istina, da slovanski narodi, in tudi kulturno najrazvitiši med njimi, so prešibki, da bi se mogli dovoljno ščititi in razvijati brez organske brambe. Mi bi vprašali pred vsem svetom avstro-ogerske državnike: Naj razkrijejo modrost, kakó bi se mogli mali slovanski narodiči; z omejenimi jeziki in literaturami, razkosani na več dežel, v katerih imajo tujci večine, ščititi dovoljno od tujih mogočnih kulturih vplivov ali celó razvijati svojo narodnost in svoje jezike sredi mogočnega kulturnega nemškega naroda z jedne strani in gospodovalnih narodnostij z druge strani?

Na to vprašanje naj nam odgovorijo stvarno in na odločilne strani, in videli bodo, da ustavno fundamentalno pravo o narodnosti in jeziku vsakega naroda

ostane britka ironija dotlej, dokler se ne vstvarijo juristiški organi ali posebni zastopi v zaščito narodnosti in jezika vsakega naroda.

Brez take zaščite ostanejo negospodovalni narodi prava igrača gospodovalnih narodov, pred vsem pa prej ali poznej plen mogočnih kulturnih narodov; ako ni to resnica naj jo ovržejo pošteni različnih strank, katere s pomočjo židovskih glasil ne prenehajo slepiti notranji in zunanji svet s frazo „slovanskega poplavljenja“ ali také zvane „slavische Hochfluth“. Veče perfidnosti ne morejo razglasiti, nego je to strašilo, prvič za bedake, drugič za te, kateri ne poznajo razmer od blizu.

Ako menijo avstro-ogerski državniki v resnici v smislu svečano podeljenih ustav obeh polovin ohraniti male, zlasti negospodovalne narode, ne morejo odlašati izvršenja narodnostnih zakonov, oziroma narodnostnega in jezikovnega člena tostranske ustave.

Juristiških nacionalnih organov je za tako izvršitev neizogibna potreba, to zahteva uže samo pravilno izvršenje jezikovnega prava, a še v veči meri izvršenje narodnostnega prava.

Kakó daleč so torej od ustavnega prava ti, kateri bi slovanke narode radi oslepili s kakim jezikovnim predlogom! In kam so zagazili ti zaščitniki ustave, ti nekdanji „ustavoverci“, ki hočejo kot sedanji nemški levičarji porušiti ustavo s tem, da poleg nepopolnega jedino jezikovnega člena hočejo vtihotapiti, tudi protustavno, nemški kot državni jezik!

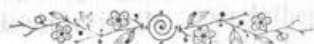
Ta stranka hoče sama dajati si pridevek stranke, „ki ohranjuje državo“, v tem ko s svojim jezikovnim predlogom ne namerja nič drugega, kakor potujčiti slovanske narode — s Poljaki vred, in avstro-ogerski državniki pač vedó, kaj bi čakalo ponemčeno cesarstvo.

Dokazali smo, da tudi pravičen jezikovni predlog brez juristiških organov bi slovanskih narodov ne ščitil, ampak tujčil, kakor se tujčijo po osnovnih in drugih šolah doslej.

Vsiljenje nemškega kot državnega jezika, brez tu mišljenih juristiških organov za vsak narod, bi po takem ponižalo slovanske narode na drugo vrsto, in bi bili v tej polovini jedino Nemci v prvi vrsti, ti torej nadrejeni, Slovani pa podrejeni, in to podrejenost bi čutili slovan-

ski narodi z zakonito silo od osnovnih do najviših šol in dalje pri političkih uradih, pri sodiščih in v drugem javnem življenju. Ker pa bi narodi ne mogli trpeti take poniževalnosti, ker se nočejo potujčiti, nastali bi še hujši narodnostni boji, nego doslej; ironija je uže doslej hotela, da proti „ustavovercem“ se morajo nepretržno boriti ti, ki si nikdar niso prisvajali tega pridevka, a ista ironija bi zahtevala, da bi slovanski narodi, kateri imajo poleg ustave tudi svoja zgodovinska državna prava z največo silo postavili se proti rušiteljem ustave.

Slovanski zastopniki vidijo, kakó nizko so padli nekdanji „ustavoverci“; vidijo tudi opasnost, ki žuga slovanskim narodom s tem, da jim hočejo uničiti ustavo v njenem kardinalnem členu; uničiti jim jo hočejo z jezikovnim predlogom, ko isti člen zagotavlja zaščito in razvoj narodnosti in jezika vsakega naroda; uničiti jo hočejo in v njo vsiliti „državni“ jezik, katerega nikdor na svetu ne zasledi v tej ustavi. Porašiti hočejo torej ustavni fundament s tem, da *mečejo iz nje narodnostno pravo*, a stavljajo v njo *izn šljeno pravo državnega jezika*. Treba je torej največe jasnosti in odločnosti slovanskim narodom in njih zastopnikom; treba je v slovanski sredi zavrniti te, kateri ne vidijo pristranosti in nedostatnosti v samo jezikovnih predlogih; treba je odločno zavrniti tudi te, kateri zahtevajo v izvršenje narodnostnega in jezikovnega člena samo vladne naredbes. Vsi taki zastopniki so opasni slovanskim narodom samim, ker bi utegnili zakriviti uzakonjenje protustavnih predlogov, obrnenih naravnost proti narodnosti in jeziku slovanskih narodov. Jedino taki zastopniki bi pogodili pravo, kateri bi izdelali in predložili sami predlog o izvršenju čl. XIX., torej predlog v zaščito in razvijanje ne le jezika, ampak tudi narodnosti vsakega naroda. Tak predlog bi zajedno dokazal, da o „državnem jeziku“ bi bilo možno kaj ukreniti še le po izvršenju narodnostnega in jezikovnega člena, ko bi uže imeli torej vsi narodi svoje juristiške organe in bi se po teh organih sporazumeli ali pa tudi ne sporazumeli o državnem jeziku. Po takem bliža se ura, ki kliče zaresno na delo prvič na odboj protustavnih namer, drugič na pozitivno delovanje za izvršenje narodnostnega in jezikovnega fundamentalnega prava v njegovem logičnem in stvarnem smislu.

O Obodski proslavi.

(Dalje).

Na kratko smo uže načrtali, kakó se je vsčila Obodska proslava na Cetinju, na Obodu in potem v Podgorici ter na brežinah Skaderskega blata; povsod se je označeval pomen slavnosti tudi v različnih govori. Iz poslednjih priobčimo to, kar je za nas bolj pomenljivo.

Zanimiv je govor, s katerim je v glavni dan proslave na Cetinju prestolonaslednik Danilo pozdravil v

Zetskem domu zbrano odlično občinstvo. Rekel je: „Bratje in gospoda! V imenu Črne Gore, v imenu mojega očeta in Gospodarja pozdravljam vas z dobrodošlico! — in dovolite mi, da Vam po slovanskem običaju radostno ponudim kruh in sol. Vsprejmite ga, gospoda, z jednako prisrčnostjo, s kakoršno ljubeznijo Vam ga ponuja Črna Gora po meni.“

Vi vsi, sinovi prosvetljenih in srečnih zemljā, zbrali ste se tu v skromnej naši prestolnici v dōbi, ko se koncem štirih sto let od obstanka slovanske tiskarne na Obodu udajamo mi Črnogorci svetemu spominu na blagodarnost Zetskih gospodarjev Ivana Crnojevića in njegovega sina Gjorgja, katera sta v najstrašnejšem času življenja srbskega naroda upalila s knjigo svečo na osirotelem oltarju naše narodnosti in pravoslavja.

Mogočnejše vstočne sile pa so zatrle to naše kulturno sredstvo, ker slova Obodske tiskarne niso služila več na razprostranjenje Božje besede, pravoslavne vere, prosvete in nauke. Ali, ako je bil namen črk tudi zapreči s silo okolnostij, niso se pa pogubili odlomki, zlití od njih, ampak pomagali so ohraniti kovčeg nepretizne srbske samostalnosti.

Ivanova država — sužinja in skrčena — ostala je do danes sveto hranilo Dušanovih in Lazarjevih znamenj, katere je prenesla viteška desnica Ivanova iz zetske ravnine v te gore. Skoz težke in krvave — ne dni, ne leta, ampak vekove — dajala jih je roka roki, dokler niso pred dvesto leti prišli ti sveti zaveti v roke mojega Doma, kjer so danes otepi in sveto čuvani s hrabrostjo in samopožrtvovalnostjo vitezev črnogorskih.

Ivanovi junaški državi in zaveščaju sledila je moja Hiša, ter vsled tega danes z mojim očetom, kot najbliže stoječ knezu Ivanu Crnojeviću, otvarjam v tem sijajnem skupu, bratje in gospōda, svečanost proslave štiristoletnice prve srbsko-slovanske tiskarne na Obodu.

Listov svetega evangelja in drugih tu tiskanih knjig, od katerih je nekoliko uničenih vsled teka časov, drugi pa so na druge načine izginiti, ni več; samo jedno knjigo iz Obodske tiskarne — „Oktoih“ — moremo Vam danes staviti pred oči. Ko jo zagledate, bratje in gospōda, prepričan sem, da se v mislih obrnete na dolgo vrsto let, na mučne in težke minule čase, trpljenja in neštevilne težave, katere je morala premagovati moja draga očetnjava s pomočjo domoljublja in sladosti svobode.

Pomislite brezdvombeno tudi to, na kakšni stopinji prosvete bi stal danes srbski narod, da bi se bil mogel mirno razvijati. Zaradi tega, bojim se, ako ugledate naša skromna sredstva, vrine Vam se dvomba, da-li bomo mogli kedaj dohiti srečnejše narode, kateri stojé v prosveti in znanosti daleč nad nami! Ali Bog je velik! naša črnogorska mladina pa bode okoristivša se blagotvornega miru z nami na čelu z gorečo voljo in navdušenostjo hrepnela in hitela po prosveti in znanosti.

Zopet pa ne bode motilo v naši vojeviti naravi, da ostanemo vedno pod čarom pesmi, vil, gosel in žvenketanja orožja; kajti ako bi bilo drugače, zagrešili bi se proti mučnikom Črnogorcev, postavljenim po usodi med Vstok in Zapad ter osamljenim dolgo, dolgo časa v večnih borbah.

Za žrtve, muke in prestane nesreče imel je Črnogorec nagrado v ohranjeni sveti veri in zlati svobodi; a ljubezen in sočustvo dragih mu slovanskih bratov v dōbah skušenj tolažila sta ga, kakor se danes napajajo naša srca z radostjo, ker ste prihiteli simpatičnim sočuvstvom prosvetljene Evrope skoro iz vseh slovanskih krajev na to naše skromno prosvetno slavje.

Zato Vas zopet pozdravljam radostno: Dobro nam došli in živili mili gosti naši!

Odgovoril ma je Barski prabiskup Milinović v naslednji navdušeni zdravici:

Vaša Svetlost! Vzvišeni naslednik! Najizbraneji cvet od vseh stranij naše mile in junaške Črne Gore, kakor tudi od mnogih stranij prosvetljene Evrope in vseslovanski odlični gosti, smo se zbrali okolo Vaše Svetlosti in okolo druge sijajne zvezde Njegove Svetlosti, Zetskega vojvode kneza Mirka, da skupaj proslavljamo štiristoletni spomin na izrednega človeka Ivana Crnojevića, kateri je osnoval, prešinjen duhom krščanstva in in željen napredka svojega naroda, najstarejšo tiskarno jugoslovansko. Božja milost je, da je prišla ta svečanost v dobo velikega vladarja, njegovega visočanstva kneza Nikole, kateri je hotel s svojim daleč videčim razumom zapustiti sedanosti in bodočnosti zgled, kako je treba, da spoštuje narod zaslužne možé. Tudi to je velika sreča, da je pokrovitelj te slavnosti Vaša Svetlost, katere srcé se navdušuje za vse, kar je lepo, slavno in plemenito, in katera se je zbok tega zavzela, da se vrši ta proslava čim sijajneje in da ostane vsem v srcu in spominu. Ta slavnost je tudi baš v letu, v katerem je obiskala Vaša Svetlost dvor ruski, francoski, italijanski in rimskega papeža in povsod vzbudila občo in najugodnejšo pozornost. Zahvaljujoč se torej na zdravici, katero je izrekla Vaša Svetlost gostom in vsem prisotnim, in izražajoč čustva nas vseh, izražam jih v dveh kiticah, in to: v prvo kitico spletem ljubezen, spoštovanje, ndanost in našo hvaležnost, Vaša Svetlost v znak današnjega spomina, drugo pa poklanjam Njegovi Svetlosti, knezu Mirku, ključ v imenu nas vseh iz vse svoje duše: Bog živi Vašo Svetlost in Njegovo Svetlost kneza Mirka!

Na zdravico švicarskim vseučiliščem. je odgovoril g. Pige med drugim: „Švico smatrajo za jedno najozobrazenejih zemelj, ali vsaj za zemljo, v kateri je nauk najbolj razširjen: ona ni mogla izostati, da ne prisostvuje svečanosti, kakoršna je ta, ki nas je zbrala danes, svečanost inteligencije in napredka — kateremu je tiskarna najhitrejše in najverneje sredstvo — in s katero svečanostjo se sme ponašati vsak Črnogorec, ker ona dokazuje svetu, da je imela njegova domovina poprej kakor danes to veliko srečo, da ima vladarje, ki so jo dovedli — prvo med Slovani — na pot velike kulture: Ivan beg Crnojević je bil dostojen prednik vzvišenih pesnikov poetiškega Lovčena in nežne vile Skaderskega jezera. Gospoda Črnogorci! Preverjen sem, in vse mi jamči, da boste sledili podvizanju teh slavni vladarjev, in krenite vsi, roko v roki, na sijajno pōt, katero so Vam pokazali. Črna Gora zna, kaj je zmaga; ona jej je stara in vrna družina: naj izide zmagovalno tudi iz te borbe, katero vzdržuje tako junaško, kakor katera koli naobrazena narodnost, odbijajoč dva silna nasprotnika: nazadovanje in nevednost. Gospoda! Prosim Vas, da vzdignete čaše, in da jih izpraznite z menoj na zdravje inteligencije črnogorske in v napredek Črne Gore!“

Gosp. Kozene-Hardi je odgovoril na zdravico na srbskem jeziku tako le: „Slavni zbor! Velika čast mi je, da ste me izbrali, da govorim za Angleško in vseučilišče Oksfordsko ob priliki današnje svečanosti, in niti ne vem, kako odgovarjati tej zadači kot tujec, ki se še ni priučil srbskemu jeziku in običaju črnogorskemu. Zelel bi, da je na mojem mestu kdo drugi, kateri bi znal bolj odgovarjati tej odredbi, vendar pa ne odsto-

pam svojega mesta, in to z bok simpatije, ki jo čutim za Črno Goro in v pogledu svojih želj za vaš napredek. Gospoda! Draga mi je in mila Črna Gora; meni so dragi in mili Črnogorci, in navdušen od te ljubezni se smatram srečnim, da mi je zadača čestitati Vam v to proslavo v ime Angleške in vseučilišča Oksfordskega. Nam v Oksfordu mora pasti v oči, da ste Vi tiskali knjige v dóbi, v kateri naše vseučilišče še ni imelo tiskarne, vsled česar proslavljate danes z vsem pravom ta sijajni moment Vaše prošlosti. Ni li to očividno jamstvo za še sijajnejšo Vašo bodočnost? Črnogorci! Polen sem nadeje in vroča je moja želja, da nam priredite naprej v svojem življenju in to v čim bliži bodočnosti še kako tako sijajno in slavno proslavo. A sedaj mi ne preostaje drugo, nego da Vam se iskreno zahvalim in vskliknem: Živil knez Nikola! Živili Črnogorci!

Prof. Ž. Dragović je spregovoril na ruskem jeziku naslednjo napitnico: Med spoštovanimi gosti, kateri so prihitali iz vseh krajev Evrope, da nas počasté s svojo prisotnostjo in povijajo s tem vse-srbsko kulturno svečanost, imam čast videti tudi zastopnike ruskih vseučilišč in ruske nauke: g. dra. Aleksandra Ivanovića Aleksandrova, zastopnika Kazanskega in Harkovskega vseučilišča, g. Vladimira Ivanovića Lamanskega, zastopnika Petrograjskega vseučilišča, in g. Platona Andrejevića Kulakovskega, zastopnika Varšavskega vseučilišča. Vaša prisotnost, gospoda, nam je draga iz več vzrokov, a v prvi vrsti nam je draga vsled tega, ker nam to Vaše prisostvovanje služi v jasen dokaz, da ocenjujejo dostojno ta kulturni napor srbskega narodnega duha, katerega spomin proslavljamo danes, tudi ruska vseučilišča in ruski naučni zavodi. Poleg tega pokazali so v današnjih težkih časih in dokazujejo še danes ruska vseučilišča bratsko gostoljubnost nasproti naši srbski mladini; napajali so jo z blagimi nauki in zdravimi idejami in jih s tem vzgojili sposobnimi, služiti svojemu narodu. Radi tega izrekamo poleg svoje hvaležnosti proti tem največim odgojiščem prosvete zdravico v procvitanje ruskih vseučilišč, želeč jim srečno razvijanje in slavo in velikost bratskemu nam narodu ruskemu.

Dr. Aleksandrov, zastopnik Kazanskega vseučilišča, odgovoril je: Gosp. Dragović je ravnokar nazdravil ruskim vseučiliščem. A jaz, kot zastopnik jednega izmed najstarejših ruskih vseučilišč, katera so poslala svoje pozdrave in čestitke Črni Gori, kaj bi Vam rekel? Mi najradostneje pozdravljamo Vas, brate Črnogorce, ki proslavljate današnjo slavnost zasluženim dostojanstvom. Vi ste prvi predstavitelji prosvete potom knjige v vsem Slovanstvu uže v dóbi davne prošlosti, katere se danes spominjamo takó veličastveno. Vi imate uže danes novo povzdigajočo se književnost. Dela visokega talenta, kronanega pesnika Vašega, milega in dragega prijatelja Rusije, njegovega visočanstva kneza Nikole, dajo nam najlepši vzor idealno-plemenitega, pravoslavno-dičnega in resnično narodnega umotvora. Razvijaj se i v naprej in cveti na večne čase v sedanjem pravcu književnost srbska v Črni Gori! Bog poživi še dolgo predstavitelja književnosti, kateri nosi na čelu pečat božanstvene iskre nebeskega očeta, vzvišene čiste poezije v ponos in diko Črni Gori in vsemu Slovanstvu! Živi knez Nikola, slavni predstavitelj roda Petrović-Njegoša, pokrovitelj književnosti in prosvete v Črni Gori!*

Gosp. prof. P. A. Kulakovski, zastopnik Varšavskega vseučilišča, je odzdravil: Napomenivši, da pozna

ves svet Črno Goro, zibelj črnogorskih junakov, kateri so kroz celo vrsto stoletij v najtežem položaju obvarovali svojo svobodo, nezavisnost in svojo pravoslavno vero, rekel je: A ne samo meč daje zmago, potrebno je tudi drugo veliko orožje, in to je prosveta. Napomnil je dalje, da sta to dobro razumela Ivan beg in Giorgje Crnojević, katera sta osnovala tiskarno na Obodu v najtežih okolnostih. Napomnivši konečno vse črnogorske vladike, kateri so se trudili za književnost in prosveto, ali ki so bili sami književniki, je nadaljeval: „Kar je bilo, to je prešlo, a služiti nam more v nauk. Toda bodočnost je naša, in v tej bodočnosti je prosveta za nas tudi meč za borbo. — V poslednji pesmi njegovega visočanstva Gospodarja črnogorskih junakov, *Pesnik i Vila*, je jedna bela, čista stran, na katero je kronani pesnik lastnorčno napisal, da ostane ali prazna, ali pa se popolni še le tedaj, ko se srbski narod „od sedanjih trsi muka“. Mi Rusi moremo le želeči, da se ta stran brže popolni najstijajnišimi, zmagonosnimi, zlatimi črkami*. Na svršetku govornik digne čašo v zdravje Gospodarja Črne Gore in črnogorskih junakov.

Dr. Tomanović je napil kraljevsko-srbski akademiji; odgovoril pa mu je akademik g. Ljubo Kovačević tako-le: „Vaša Svetlost, gospodje in gospe! Jedna največjih najkoristnejših ljudskih iznajdeb je iznajdba tiskarske umetnosti, kajti ona je pripomogla, da se brže razširja znanje med ljudstvo in postane občno svojstvo, da rečem v kratko: da se ljudstvo digne iz srednjeveškega spanja. Na našo srečo je spoznalo ljudstvo nje važnost in silo uže za poslednjega zetskega gospodarja Gjorgja Crnojevića, ki je slutil, da se ne more varovati samim mečem pred turško silo — kateri so se uklonili dve carstvi, Bolgarsko in Grško, srbska despotovina, bosensko kraljestvo in vojvodstvo sv. Save — zato se požuri, da presadi to umetnost v svojo zemljo, prepričan, da more to *novo* orožje dalje vstrajati v obrambo srbstva i srbske misli. A on se ni prevaril, kajti ko je moral 4 leta po tisku prve srbske knjige zapustiti svojo zemljo in se umakniti v Italijo, razširilo se je tiskanje srbske knjige za tem v Goraždu, Biosci Gračanici, Mileševu Belgradu, Mirkšini in Skadru, in srbski jezik je gospodaril v knjigi od Skadra do Sofije, od Ohrida na sever, do koder je bilo Srbov. Srbska kralj. akad. poznana je v prvi vrsti, da neguje nauk in védo in svesta si te vzvišene zadače, izpolnjevala jo je, kakor je vedela in znala kljubu vsem oviram, ki so jo spremljale od nje postanka. Zahvaljujoč se g. Tomanoviću na zdravici in lepim nadejam, katere stavlja on na srbsko kralj. akademijo, mislim, da smem izreči v nje imenu nadejo, da ona s pomočjo vseh učenih Srbov in srbskih prijateljev in dobrotnikov v nadaljnem času postane baklja, ki bode razsvetljevala temne kote razkosanega Srbstva, razganjala nevednost in uničevala mnoge stare predsodke in smetinj, katere ne dopuščajo našemu narodu, da si stvarja svoje ideale, in da prinesemo tudi mi Srbi svoj dostojen del na oltar kulture z ostalimi srečnimi in izobraženimi narodi“.

Pesnik Pavel Kamenarović je v imenu Srbov iz Dalmacije, Dubrovnika in Boke tako-le nazdravil:

Mi smo sinci jedne majke mile,
Krv nam jedna mili kroza žile,
Slavske su nas zadobile grudi.
Ka' što ptica svome jatu liti,
Duh nas kreće, rek bi da poleti,
Gdje najveće srodni su nam ljudi.

Tajnim glasom kliče nam priroda
 Da krv nije, da krv nije voda,
 Te brat bratu sa zanosom hrli.
 Pa evo nam prekrasna prizora,
 U svom kailu danas Crna Gora
 Brata gleda gdje se s bratom grli.
 S bratom grli da proslavi sjajni
 Taj prosvjete začetak značajni,
 Kom četvrti evo vijek se puni.
 Da, Oboda vrhu razvaline
 Čim prosvjeta novim sjajem sine,
 Vjencem slave srpska čela kruni.
 Zdravo, braćo, zdravo i veselo,
 Nek s' ovjenča junačko vi čelo
 Od lovora vjencem i masline.
 Da zavlada sasvim bratska sloga
 Medju braćom roda slovinskoga
 Boljeg dana da nam zora sine.
 Crnoj Gori u bratinskoj slozi
 Tim napijam, ah, Bože pomozi,
 Uzajemni sveti plam ljubavi.
 Bratinska nam prsa nek razgori,
 Dočim slava po svoj Crni Gori
 Obodske se štamparije slavi.
 Crna Goro, koja hljebom, solju
 Bratski si na susrela,
 Svegdje svudi sreća sreću bolju
 Kuđ god stupaj povelja.
 U pregnuću da bi svakom tvomu
 Beričetno uspjela
 Vijek na diku srpskom rodu svomu
 Crna Goro, živjela!

Prof. F. Kovačević je napil *Matici srbski* tako-le:
 „Bratje in gospoda! Med mnogobrojimi zastopniki srb-

skega naroda in ostalih stranij sveta, kateri uveličavajo svojo navzočnostjo to našo vsesrbsko proslavo, nam je milo videti tudi lepo kito dičnih naših bratov Vojvodjanov. Potežnost, s katero so prihiteli na to epohalno proslavo, potrjuje i ob tej priliki ono njih stalno duševno vzajemnost, katero vedno gojé po vseh granah razsatega carstva Dušmanovega. Uverjeni, da ste kultura in prosveta uslovji, kateri zajamčujeta v vsakem pogledu narodni obstanek, se niso bratje Vojvodjani nikdar ustrašili ne muke ne truda, samo da probujajo v mladih Srbih voljo za delovanje na polju narodne prosvete. Ta njih trud in muka sta ovenčana sijajnim vspehom. S svojo Matico, osnovano svojskim zavzimanjem njih Srbovprvakov in blagoslovljeno Božjim blagoslovom iz srbskih cerkvâ in samostanov, postali so vzorni Vojvodjani ognjišče novega prosvetno-kulturnega srbskega pokreta in napredka. Vojvodjani so zibel onih mnogih naših književnih velikanov, s katerimi moremo smelo pogledati v oči učenemu svetu; *Matica* je oni krasni ulujak, iz katerega crpijo bratje Vojvodjani oni sladki med, kateri tako pridno prinašajo v našo srbsko književnost. Zato dižem, bratje in gospoda, to čašo v zdravje teh naših bratov in vzajemnega njih prosvetnega hrama. Živila Matica srbska, živili bratje!

Na vrsti so bili še drugi zanimivi govori ob tej slavnostni pojedini; no duh njih se razkriva tudi v odlomkih tu navedenih zdravic.

Много я терѣлъ и выстрадалъ;
 Все стремясь ко правдѣ и любви
 Въ жизни сладостей я не искалъ.
 Ни коварной лести или лжи.
 И въ груди святой огонь пылалъ:
 Злоба и коварство не могли
 Потушить мнѣ вѣры въ идеалъ;
 И въ добра святыхъ прелести.

Жизнь мелочей, обидъ пустыхъ полна,
 Зависть, самолюбие таятъ
 Сиду все въ себѣ — и ядъ она.
 А ее кто-жъ можетъ избѣжать?

Кто? Никто! И рыцетъ все кругомъ,
 Не щадитъ ни брата ни сестры;
 А пріятель или сердечный другъ
 Не бывають вовсе и ея жрецы? —

Пусть бывають! Вѣру я храню:
 Вѣрю живо, вѣрю крѣпко я,
 Бѣры этой я не уступлю,
 Хотъ дать мало радости она.
 Вѣрю я: не даромъ мы живемъ,
 Даромъ къ правдѣ не стремимся мы,
 И побѣду мы себѣ возмемъ —
 Хотъ славянской чести, правоты.

Фр. Целестинъ.

Iz poezij M. J. Lermontova.

На смерть Пушкина.

Погибъ поэтъ, невольникъ чести,
 Паль оклеветанный молвой,
 Съ свинцомъ въ груди и съ жаждой мести,
 Покинувъ гордой головой.
 Не вынесла душа поэта
 Позора мелочныхъ обидъ;
 Возсталъ онъ противъ мнѣній свѣта
 Одинъ, какъ прежде, — и убить!
 Убить! . . . Къ чему теперь рыданья,
 Похвалъ и слезъ ненужный хоръ,
 И жалкій лепетъ оправданья —
 Судьбы свершился приговоръ!
 Не вы-ль сперва такъ долго гнали
 Его свободный, чудный даръ
 И, для потѣхи, возбуждали
 Чуть затанувшися пожаръ . . .

Na smrt Puškina.

Umril je pesnik, suženj česti,
 Jezikov zlih je žrtva pal,
 Se svincem v prsih, s željo mesti
 Življenje gordo je oddal.
 Ni duša pesniku strpela
 Sramote malih vseh žaljenj;
 In duša blaga je vsplamtela
 Ter dala bi i sto življenj.
 Ubit! . . . K čemu sedaj plakanja,
 Solza in hvale pusti glas,
 Ubogi šepet opravljanja —
 Osoda je kaznila nas!
 Kaj niste vi tak dolgo gnali
 Njegov svobodni, divni dar,
 Ter za zabavo ste pihali
 Komaj se skrivši ta požar . . .

На смрт Пушкина.

Umril je pišnik, sženev česti,
 Iazykov zlyh je žrtva pal,
 Se svincem v prsnyh, s željo mesti
 Življenje gordo je oddal.
 Nt duša pišniku strpela,
 Sramote malyh vsyh žalenyh;
 In duša blaga je vsplamtela
 Ter dala by i sto živlyenyh.
 Ubit! . . . K čemu sedaj plakanja,
 Solza in hvale pustyy glas,
 Ubogyy šepet opravljanja —
 Osžda je kaznila nas!
 Kay nyste vy tak dolgo gnali
 Njegov svobodnyy, divnyy dar,
 Ter za zabavž ste pihali
 Komay sa skrivšiny ta požar . . .

Что-жь? Веселитесь! . . . Онъ мученій
Послѣднихъ перенести не могъ.
Угасть, какъ свѣточъ, дивный геній,
Увиль торжественный вѣнокъ! . . .
Его убійца хладнокровно
Навель ударъ, — спасенія нѣтъ:
Пустое сердце бьется ровно,
Въ рукѣ не дрогнетъ пистолеть.
И что за диво? . . . Издалека,
Погодно сотнямъ бѣглецовъ,
На ловлю счастья и чиновъ
Заброшенъ къ намъ по волѣ рока,
Смѣясь, онъ дерзко презиралъ
Земли чужой языкъ и нравы:
Не могъ падить онъ нашей славы,
Не могъ понять въ сей мигъ кровавый
На что онъ руку подымалъ!

* * *

И онъ погибъ и взятъ могилонъ,
Какъ тотъ пѣвецъ невѣдомый, но милый,
Добыча ревности пѣмой . . .
Воспѣтый имъ съ такою чудной силой,
Сраженный, какъ и онъ, безжалостной рукой.
Зачѣмъ отъ мирныхъ нѣтъ и дружбы просто-
душной
Вступилъ онъ въ этотъ свѣтъ завистливый и
душный
Для сердца вольнаго и пламенныхъ страстей?
За чѣмъ онъ руку далъ клеветникамъ безбожнымъ,
Зачѣмъ повѣрилъ онъ словамъ и ласкамъ лож-
нымъ —
Онъ, съ юныхъ лѣтъ постигнувшій людей!
И прежній снявъ вѣнокъ, они вѣнецъ терновый,

Увитый лаврами, надѣли на него;
Но иглы тайныя сурово
Явили славное чело . . .
Отравлены его послѣднѣя мновенья
Коварнымъ шопотамъ безчувственныхъ невѣждъ,
И умеръ онъ съ глубокой жаждой мщенья,
Съ досадою тайною обманутыхъ надеждъ . . .
Замолкли звуки дивныхъ пѣсень,
Не раздаваться имъ опять,
Пріютъ пѣвца угрозы и тѣсень
И на устахъ его печать!

* * *

А вы, надменные потомки
Извѣстной подлостью прославленныхъ отцовъ,
Пятою рабскою поправиле обломки
Игрою счастья обиженныхъ родовъ!
Вы, жадно толпой стаянѣ у трона.
Свободы, генія и славы палачи!
Таете вы подъ сѣнію закона,
Предъ вами судъ и правда — все молчи!
Но есть и божій судъ, наперсники разврата,
Есть грозный судія, онъ ждетъ,
Онъ недоступенъ звону злата
И мысли и дѣла онъ знаетъ напередъ.
Тогда напрасно вы прибѣгнете къ злословію:
Оно вамъ не поможетъ вновь,
И вы не сумеете всей вашей черной кровью
Поэта праведную кровь!

Izvirnik.

Kaj? Veselite se! . . . On mučenij
Strpeti vaših ni mogel.
Ugasnil je ta divni genij,
Povenol slavni je venec! . . .
Nj gov morilec je prehladno
Pomeril vanj, — rešitve ni:
Sree pusto je tolklo ravno,
Čvrsto on samokres drži.
Pa kaj je čudno? . . . Iz daljave,
Begun — iz drugih vam več sto —
Za sreče lov in službico,
Dospel tu v naše je planjave.
Smeje se drzko je preziral
Življenje tuje in zemljo,
Na naš ponos se ni obziral,
V krvavi tren ta ni prebiral,
Na koga vzdigal je roko!

* * *

Umrl je, spi že tam v mogili,
Ko pevec ta neznani, nego mili,
Plen ljubosumnosti nemé.
Opela pesnika ga divna sila
Ubít, ko on, od žestoke roke.
Zakaj od mirnih njegov in družbe prosto-
dušne
On vstopil je v ta svet zavidni in pa dušni
Za svobodno sree, ki v strastih plameni,
Zakaj roko podal klevetnikom brezbožnim,
Zakaj verjel ljubezni in besedam lažnim
On, ki je z mladih let razumel že ljudi?
In prejšnji zvezši venec, venec so trnovi,

Oviti z lavorjem, nadeli na glavo mu;
A igle tajne so surovo
Ranile čelo mu slavno . . .
In grenki so mu zadnji ti trenutki bili,
Ko gnil ga je kovarni golik brezčutnežev,
Ter dušo so osvetni ognji mu polnili
In pa grenkost prevarjenih vseh revežev.
Zamolčal glas je divnih pesni,
Ne bomo jih čuli spet,
Prostori groba so le tesni,
Na ustih pevca je pečet.

* * *

A vi ošabni mi potomki
Očetov, s podlostjo proslavljenih ljudi,
Z rabsko petó zatrti so odlomki
Rodbin, katere igra sreče zapusti!
O vi druhal pohlepna, ki stoji kraj trona
Svobode, genija in slave krvniki!
Vi skrivate pod senco se zakona,
Pred vami sôd, pravica — naj molči!
No je i božji sôd, gojenčad vi razvrata,
Sodnik je strog, njemu se ne mudi,
Ni podkupljiv za zvenket zлата,
Za mislimi in deli že naprej sledi,
Tedaj zastonj zatečete se vi k zlosloviju:
Za vas pomoči tukaj ni,
In ne operete vi s črno vso krvijo
Pravično pesnikovo kri!

Kaj? Veselite se! . . . On mučenij
Strpeti vaših ni mogel,
Ugasnil je ta divni genij,
Povenol slavni je venec! . . .
Nj gov morilec je prehladno
Pomeril vanj, — rešitve ni:
Sree pusto je tolklo ravno,
Čvrsto on samokres drži.
Pa kaj je čudno? . . . Iz daljave,
Begun — iz drugih vam več sto —
Za sreča lov in službico,
Dospel tu v naša je planjave.
Smeja se drzko je preziral,
Življenje tuje in zemlja,
Na naš ponos se ni obziral,
V krvavi tren ta ni prebiral,
Na koga vzdigal je roko.

* * *

Umrl je, spi že tam v mogili,
Ko pvec ta neznani, nego milij.
Plen ljubosumnosti nje.
Opela pesnika ga divna sila
Ubít, ko on, od žestoke rjke.
Zakaj od mirnih nje in družbe prosto-
dušne
On vstupil je v ta svet zavidni in pa dušni
Za svobodno sree, ki v strastih plameni,
Zakaj rje podal klevetnikom brezbožnim,
Zakaj verjel ljubezni in besedam lažnim
On, ki je z mladih let razumel že ljudi?
In prejšnji zvezši venec, venec so trnovi

Oviti z lavorjem, nadeli na glavk mu;
A igle tajne so surovo
Ranile čelo mu slavno . . .
In grenki so mu zadnji ti trenutki bili,
Ko gnil ga je kovarni golik brezčutnežev,
Ter dušk so osvetni ognji mu polnili
In pa grenkost prevarjenih vseh rvežev.
Zamolčal glas je divnih pjsnij,
Ne bomo ih čuli spet,
Prostori groba so le tesni,
Na ustih pjeva je pečet.

* * *

A vi ošabni mi potomki
Očetov, s podlostjo proslavljenih ljudi,
Z rabsko petó zatrti so odlomki
Rodbin, katere igra sreča zapusti!
O vi druhal pohlepna, ki stoji kraj trnja
Svobode, genija in slave krvniki!
Vi skrivate pod senci sa zakona,
Pred vami sôd, pravica — naj molči!
No je i božji sôd, gončad vi razvrata,
Sodnik je strog, njemu sa ne mudi,
Ni podkupljiv za zvanket zлата,
Za mislimi in dli že naprej sledi,
Tedaj zastonj zatečete sa vi k zlosloviju:
Za vas pomoči tukaj ni,
In ne operete vi s črno vso krvijo
Pravično pjsnikovo kri!

C.

Lajurcij.

Prvi prepis.

Žena huda, jezičava, Vedno mi kaj ti rohuš, Ti nesrečna izkušnjava Rada mi hudo bobniš!	Kdo ženo bi pa poslušal, Ki le vedno mi bobni, Kdo sladkost bi tako vkušal, Če sladka, mi le rohuš?	Veš, nesreča, da te ljubim, Malo, urno srakico. A sedaj ti tu obljubim, Da pustim te babico,	„Veš kaj, dragi“, odgovarja Žena zvita mu na to. „Mož, ne grabi koj loparja In poslušaj ženico!
Jaz ne vem, kako bi vstregel, Žena, tebi jaz modro? Tisoč krat sem že prisegel: Vezi te se razdero!	Komaj sem, nesrečnež, miren, Če mi, duša, ti zaspíš. A bojim se jaz nemiren, Da so hitro pobuliš.	Če hudo boš še rohnela, Jezičavka huda ti, Če vsak dan mi boš bobnela Težko res za bobne tri“.	Če sem jaz ti jezičava, In nesrečna srakica, „Če sem huda izkušnjava In porelna babica:
Jaz te vendar srčno ljubim, Drobna tvoja srakica, In slovesno ti bljubim, Tvoja bom igračica.	A ne bodi hudomušen, Rajš' koj poljubi me! In ne bodi mi brezdušen, Moja sreča, a ne — raj!“.	Mož je tu lahko si vzdihnil In poljubil ženico, Luč nemira v srei upihnil, Ljubil si nesrečico.	

— st —

Kad pomislim . . .

Kad pomislim, da sam Hrvat, Tad se jača moja snaga, Ne bojim se dušmanina, Ne plašim se crnog vraga!	Kad pomislim, da sam Hrvat, I potomak Frankopana, Ne bojim se krvnog boja, Ni stratišta, ni megdana!	Kad pomislim, da sam Hrvat, Hrvat ko što Ante stari, Živi polet duh mi diže, Vruća krv mi sree žari!	Tad sam spreman za moj narod, Da izvršim djelo svako, U te trence ja bi umro Za Hrvatsku moju lako!
---	---	---	--

R. Katalinić Jeretov

Iz spominov na Galicijo.

(Napisal „X“.)

Čudili smo se včasih v prijateljskem krogu odnosajem v Galiciji. Čudili smo se, kako neki morejo Poljaki tam imeti tako moč ter celo upravo v rokah, v tem ko je v deželi do 51% Rusov (Malorusov). Da, poljski mogotci se lahko ponašajo z najmočnejšim klubom v avstrijskem državnem zboru, ali ta njih klub je podoben le n. pr. večini deželnega zbora istrskega. Velika večina istrskih italijanskih poslancev zastopa manjšino prebivalstva v deželi ter samooblastno postopa s Hrvati in Slovenci, kateri predstavljajo večino istrskega prebivalstva. — Gališki Rusi so pred svetom malone nepoznani, kakor da bi živeli uprav pod oblastjo Arpadskih sinov, kjer se tujci nad pol milijona ogerskih Rusov. Kaj je krivo tem žalostnim odnosajem galiških Rusov, o tem je dobil pisec teh vrst na svoje oči snovi za svoje mnenje, katero hoče izreči tukaj.

Ni mu bila dana sicer prilika spoznavati cele dežele, ali vsaj veliki del iste. Glede zgodovinsko važnega mesta dežele Krakova, mu je bila prilika dana le malo časa spoznavati, a zato je bival pa več mesecev v drugem važnem mestu Galicije — učil se je spoznavati dotično okolico — ali prav za prav kos dežele.

No, in to v Galiciji ni težko, posebno na deželi ne. Ako se naveliča človek peš hoditi, poslužuje se lahko takoj drugega pota v namen svojih pohodov ali izletov. Ruski (maloruski) kmečki voz, v kateri ti vrže skromni kočijaž dva ali tri stepe slame, uprežen s tremi ali štiri-

rimi suhimi konjiči, popelje te uže po nekaj ur dalje in nazaj po silno nizki ceni. Jednako je bilo z mano in mojimi tovariši (kateri so bili Nemci, Dunajčani). Udarili smo jo sprva peš v to ali ono malorusko vas ter jemali pri tem v poštev vse vetrove sveta. Udarili smo jo tudi včasih gori ali doli ob Sanu ali pa čez znano to reko. No, ko se nam je bilo treba opravičevati tudi za malo časa, najeli smo si voznika, poštenega Kohuta, ter smo na kmetskem vozu, napolnjenem s slamo, nadaljevali naše izlete, naša „poučevanja“. Izbrali smo si včasih desno, drugikrat levo pot, sedaj smo jo mahnilili proti severu, sedaj proti jugu.

Sicer je pa skrbel vrli naš Kohut za dobro postrežbo svojo ter za sela, katera naj bi obiskal. Naše okrožje napravilo se je tako še dovolj obširno, mogli smo tako spoznavati košček dežele „židovske Galicije!“

Da ni bilo razlike med jednim in drugim selom, da je povsod vela jedna in ista sapa, misli si lahko uže naprej vsak izmed častitih čitateljev. Izjeme tu ni bilo; povsod se je kazal avstrijski Rus trpin a kot njegov gospod Žid v zamazani mestni svoji obleki. In kar velja v tem obziru za gališko preprosto malorusko ljudstvo, to velja brez dvojbe i za preprosti poljski narod. Ko bi v obče bilo možno, da bi n. pr. med Nemci Židje ukazovali v jednaki meri, kakor med gališkim naseljenjem, potem bi bil antisemitizem uže davno na trdnih nogah! Brez dvojbe bi imeli nemški antisemitski poslanci veliko večino v deželnih zborih!

No narod, posebno maloruski v Galiciji, je krotek, tako miren, kakor je v obče krotek Slovan, ko mu kratijo svete naravne pravice.

Res dobro je to malorusko ljudstvo!

Stokrat se mi je zdelo čudno, da si ne more več pomagati v gmotnem pogledu to mirno krotko ljudstvo.

Gostoljubnost, ta plemenita lastnost Slovanov, ima v tem ljudstvu globoke korenike. Nemški moji tovariši, olikani Dunajčani, so sami večkrat hvalili to gostoljubnost ter se v obče v tem pogledu čudili ubogemu narodu.

Malorusko ljudstvo je pa v obče čedno; njegove kočje kažejo se od zunaj res borne, ali od znotraj vlada uže pravi domači red, vlada navadno prirojena snažnost. Spominjam se ob tej priliki, da mi je prišel pred leti v roke zeló star italij. ilustrovani list. V tem listu je predstavljala slika malorusko lišico z vso njeno notranjo opravo, druga slika pa Maloruse v njih narodni noši. Isti list govoreč o omenjenih slikah, bil je polen hvale za Maloruse, hvaleč posebno snažna njih stanovanja. No, i pisec teh vrst se je sam preveril o istinitosti besed tega italijanskega leposlovnega lista.

Ko so praznovali prebivalci sela B. svoje „voskre-senje“, povabljen sem bil z mojimi nemškimi tovariši vred na domačo južino. Da bi nekoliko povrnili na gostoljubnosti povabivšemu nas kmetu, prinesli, ali prav za prav pripeljali smo s seboj velikansko steklenico piva ter več komadov finejših smotek, kar vse je tu domačim kmetom skoro neobičajno.

Ko je ustavil neizogibni naš Kohut svoje konje pred siromašno kočjo, in ko smo poskakali s kmetkega voza, balí smo se skoro vstopiti. Mislili smo res, da vladata nered in revščina v kočji, kakor zunaj nje. Ko smo pa naposled vendar vstopili, videli smo, da smo se varali poprej.

Čedna je bila kuhinja in čedna v obče vsa oprava lišice. Gospodar nas je vedel v nekako sprejemno sobo, (torej v sobo, katera je običajna tudi pri Slovencih, in katero imenujejo poslednji „izba“. Op. ured.), katera je sploh rabila za domače potrebe. Stene te sobe so bile na sveže in čisto pobeljene, v vsej sobi je pa vladal pravi red. Tam v kotu je stala visoka

loučena peč, zakurjena, a na sredi sobe domača miza, obložena tudi z domačimi jedili.

Ta vrla družina nas je postregla jako dobro. V lesenih „nečicah“, katere so na novo izdelane stale na mizi, je imelo dovolj prostora par malih krač, več suhih klobas ter dobre kuhane in mrzle svinjine, veliko število kuhanih jajec ter izbornega svežega masla. Še posebe na mizi pa nas je potrpežljivo čakala velika „potica“.

Vina seveda nismo imeli na razpolago, ker je to med gališkimi kmeti skoro nenavadna pijača. Hišni gospodar preskrbel nam je pa boljše „vodke“, ter nam je služila i omenjena steklenica svežega piva, s katerim smo prav radi postregli vrhim gostiteljem. Isti so bili tega srčno veseli. Domača gospodinja skrbela je pa še posebe za izvrstno belo kavo, namešano z obilico svežega masla, katero je nosila ves čas in v polni meri skrbno na mizo.

Zabavali smo se v tej kmečki kočji res izvrstno. Jaz sem si pomagal z rodno slovenščino ter z nekoliko poznanjem češčine. No, naš hišni gospodar je pa nekdanj „cara služil“ ter je bil doli v Italiji, znal je torej par nemških besed, da je mogel vsled tega vsaj deloma sporazumeti se z mojimi nemškimi tovariši.

Ko nas je pa ogrela nekoliko izvrstna vodka, kateri je pomagalo še naše pivo, začeli smo tudi še peti. Skupno peli smo nemško, ker sem bil jaz med vojaki Nemci jedini Slovenec, a posebe poskušal sem s par domačimi narodnimi pesnimi ter na željo „gospodarja“ i z jedno italijansko.

Pogovarjaje se z mojimi nemškimi tovariši, izprevidel sem koj, da se isti niso mogli načuditi se redu in snažnosti, katera je vladala v tej kmečki kočji a še bolj zaradi gostoljubnosti tega ljudstva.

Moji nemški tovariši vedeli so tudi povedati, da je ob takih (velikonočnih) praznikih običaj poljubovati se med domačini — kakor i med gosti — brez razlike spola.

No in res, malo pred našim odhodom začelo je navzoče ženstvo skrbno razgovarjati se, in videlo se je očitno, da je isto v nekaki stiski. (Konec pride).

Dve glavni struji sovremene ruske literature.

Объяснение творчества А. А. Тихомирова („Русск. обзоръ“ авр. с. г.) Posljednji čas razpravljalo se je neredko v Rusiji ob upadku ruske tvorne sile v literaturi. Vprašanja pa niso rešili. Neki mislijo, da je literatura začela hirati, ko so se pojavili ljudje, katerim ni literatura sveto delo, marveč obrt. Taki literaturni obrtniki so revni in zato pišejo mnogo. A kar pišejo, ravno zato ne more biti dobro. Potrebno navdušenje se

ne ravna po potrebi zaslužka. K temu tak literat nima časa, da se uči, misli, potuje. Tudi ozkosrčni literarni kritiki pripisujejo nekateri to, da hira tvorna sila. V vsem tem je nekaj resnice, ali ne vsa in ne glavna: pravi talent piše tudi v slabih materijalnih okolnostih izvrstna dela. Taki so bili n. pr. Walter Scott, Balzac in Dostojevskij. Pravi talent piše le iz svoje duše, kar mu velevata srce in um, in zato ne

more postati plitev. Pisatelj brez daru pa ne napiše ničesar izvrstnega, naj piše mnogo ali malo. Torej ruska literatura jela je pač hirati nekaj za to, ker je premalo darovitih pisateljev.

Se ve da lit. obrtniki niso literaturi na korist. V Rusiji začeli so se kazati posebno v 60tih letih. Bilo jih je tudi preje za Herzena, Granovskega, Turgenjeva itd. Če sta pa n. pr. Herzen in Granovskij klanjala se zapadni kulturi, spoznavala sta njeno veliko moč in se motila le v tem, da sta premalo verjela v sposobnost svojega naroda za izvirno, *svojo* kulturo. Pisatelji niže vrste pa so se jeli klanjati zapadni kulturi brez znanja iste. Taki neznalice, taki beždarniki jeli so v Rusiji grditi zapadno kulturo in svojo lastno. To so bili tako zvani rad kalni nihilistični pisatelji, ki so zametali Shakespearea, Puškina in lepe umetnosti v obče in tudi — znanosti. Lelko je umevno, da se je literatura morala razcepiti v dva tabora: v jednom so bili in so zares daroviti pisatelji, v drugem pa brezdarni obrtniki — pisake. Teh se je razvilo mnogo uže v 60tih letih, ko

so svoj vrhunec dosegli L. N. Tolstoj, Dostojevskij, Pilemskij, Ostrovskij. Ta dva tabora nista v nikaki zvezi. Čitateljev pa imajo literaturni obrtniki več nego pravi talenti, a to je pač povsodi tako. Ta obrtna literatura ne hira, temveč se neveselo množi. Krog čitateljev darovitih pisateljev ni nikoli posebno obširen: saj tak čitatelj mora biti zares omikan, da ume in pravo ceni velikega pisatelja. Daroviti pisatelji pa se niso mogli množiti tudi zato, ker je zadnjih 30-40 let rusko društvo preveč kipelo, želelo in dobivalo reforem in deloma izgubilo bilo za nekaj časa pravo vodilno kulturno misel, tako, da v taki nemirni atmosferi res niso lahko rasli in zoreli pravi talenti. Za razcvet literature treba je najprej krepke, mirne vere v svoj literaturni idejal, treba je, da se očisti zrak od škodljivih megel in sopar, katere razvijajo ravno literaturni obrtniki — brezdarniki.

Ali se ne množé tudi pri nas taki brezdarniki tako, da se piše sicer vedno več, kar bi morala odločno zavračati vestna kritika?

Dr. Fr. Celestin.

Slovenska stenografija.

Priredil Anton Bezenšek.

Došlo mi je od nekaj strani vprašanje po mojem mnenju o tej knjigi. No, kar se tiče prvega dela, „teksta“, je knjiga, tisk in papir, prav lična; a drugega dela, „stenografičnega“, se pa kar ustraši strokovnjak. Ne le, da so posamni znaki jako neokretni, n. pr. § 12. a, „tr, str, štr, rt, kr“, itd., so celó nekateri nepravilno pisani. Skupina „dr“ je dobila malo črtico, kakor „e“; v skupini „čr“ „r“ ni izražen. No tudi v prevodu čitanke so znaki po papirju kar razmetani, nimajo nikakoršnega pravega razmerja; nekateri so neprimerno dolgi, raztegneni, drugi zopet prekratki, vmesni prostor jako nejednak. Povsod pa je pisava nekako robata, da je n. pr. „a“ v malokateri besedi izražen tako, kakor bi imel biti. Tudi lega je zeló nejednakomerna; (primeri besedo „čuden“ v vaji § 7. str. 4, in naslednjo besedo „duh“), glej tudi lego „št“ v petem pregovoru: „Bolje pošteno umreti, nego sramotno živeti,“ in primeri lego „t“ v besedi „sramotno“. Dalje si oglej v pregovoru: „Prebrisana glava in pridne roke“ itd., kako piše Bezenšek besedo „pridne“; on smatra „pri“ za predlog, in, ker ne more stapljati „dn“, vrine „e“ med „d“ in „n“, da se beseda glasi „pridene“ (nemški „gibt dazu“, lat. „addit“). Take nedostatnosti in zmešnjave nikakor ne pristajajo naučni knjigi; iz take knjige se nihče ne nauči stenografije, razen, če ima izvrstnega učitelja, tedaj pa knjige ne potrebuje. Toliko o zunanji obliki Bezenšekove „stenografije“.

Poglejmo pa tvarino pisalnih pravil. § 2. „Piši, kakor slišiš govoriti“. Iz tega splošnega pravila izvaja Bezenšek vodilo, da smemo na koncu besede „s“ mesto „z“, „š“ mesto „ž“ pisati, pa tudi „zk“ in „zt“ z „sk“ in „st“ menjavati. To je le deloma pravilno; „zk“ in „zt“ se nikoli ne moreta nahajati na koncu besede, torej se smeta uže zamenjati, ne pa „ž“ in „z“;

kako hoče Bezenšek potem ločiti „sedeš“ (du setzest dich), od „sedež“ (der Sitz), „padeš“ (du fällst), od „padež“ (der Fall), „res“ (wahr) od „rez“ (der Schnitt)? Se ve, on se bode izgovarjal na pomen stavka, ker njemu je točnost pisave malo mari; ali Arends, ki je za nemščino izdal gotovo boljšo sistemo, nego Bezenšek za slovenščino, pravi: „Die Schrift muss so deutlich sein, dass jedes einzelne Wort auch ohne Zusammenhang im Satze gelesen werden kann“. Naučna knjiga je vendar prvencem namenjena, in točno more le izurjen stenograf čitati. Novinec čita sprva le črko za črko, pozneje besedo za besedo in gleda le posamne znake, ne misleč na vsebino stavka. Kedar se izuri popolnoma, mu je svobodno, pisati za svoje potrebe, kakor mu drago. — § 4. opomnja je nepotrebna. Arends ima isti znak za konečni „s“, kakor Bezenšek za „e“, in vendar pri navzgor potegnenem „d“ ali „t“ ne odskoči; opomnja 2 pa je čisto nepravilna. Ravno v § 4. pravi Bezenšek, da se „e“ označuje s tenko črtico, ki veže soglasnike med seboj; v tej opazki pa pravi, da se po pisemskih, katere se končujejo z zaokroženo črtico, kakor „b, č, d, l, m, n, v“, pišeta „s“ in „š“ na koncu besede v preokreneni obliki. Kje pa je potem tista tenka črtica pri „s“? Bezenšek piše n. pr. „nebs“ mesto „nebes“, izpušča torej naglašeni samoglasnik! To pa v obče ni res, da bi se obrnil „š“. Obrnjeni „š“ v Bezenšekovi sistemi izraža „č“; Bezenšek pa piše n. pr. „veš“ tako, kakor da bi bil s sprednikom „v“ narobe obrnjeni „g“ zvezan, drugače bi se čitalo „več“. Doslednosti ne vidimo torej uže v prvem § vokalizacije.

§ 6. Ta nesrečni § je pa tako zamotan, da ga ne razume noben učenec stenografije. Kakor se zve v točki 1, ima na označevanje samoglasnika „i“ visokost

soglasnikov vpliv, pri drugih samoglasnikih pa ne. Kakšne predpravice ima „i“? Tukaj moramo omeniti posebnosti pri zlogih (ne „zlogu“) „iti“. Bezenšek pravi, da se zloga „iti“ označita s tem, da se „t“ osenči povsem. Bezenšek priznava torej možnost osenčenja ravne črte po vsej dolžini. Zakaj potem to osenčenje ne porabi v zaznamovanju samoglasnika „a“, kakor pri drugih soglasnikih? Čemu delati izjeme, kjer jih treba ni? Stolze, Arends in Faulmann imajo isti znak za „t“, kakor Bezenšek, in vendar osenčenje rabita Stolze in Faulmann za „a“; Arends pa itak ne dela razločka med rahlo in krepko potezo. Točka 5 je zopet nerušna; „š“ se izraža z narobe obrnjenim „h“. — § 7. Tudi samoglasnik „u“ se označuje na več načinov; a Bezenšek se malo drži svojih lastnih pravil. V točki 2 pravi, da se „u“ stopi z „b, č, d, l, m,“ itd. v zloge „bu, ču, du, lu, mu“ itd. Poglejmo pa, kako piše: „Budapešta, bula, čuden, duh, luč, muha“ itd. Bezenšek ima lasten znak za zlog „ur“; kako pa piše „melur“? V besedi „Mura“ se ne drži niti jednega niti drugega pravila. Dalje pravi, če stoji „u“ pred „m, p, s ali t“, stopi se v zloge „um, up, us, ut“; kakó je pa pisano: umen, upam, usta? — § 8, točka 4 je popolnoma nepotrebna, pa tudi naravnost nasprotna zgradbi slovenskega jezika in glavnim načelom stenografije. Čemu nastavljati znake za dvoglasnike, katerih slovensčina nima? Da se izpusti jednostaven soglasnik med dvema samoglasnikoma, in da se še izpuščanje niti označi ne, to je pa vendar zoper vsa stenografična pravila. Bezenšekova vokalizacija je torej tako omahljiva, nedoločna, dvoumna in nezanesljiva, kakor niti približno nemška Laufenberg-ova, o kateri mi je pisal znamenit Stolzevec dr. Engel, naj se jaz trudim z njenim razmotrivanjem, on da je baje ne more razmotiti. Pri vsem tem se še pa ta nerazumljiva pravila zaradi nedostatnega neposrednjega stapljanja soglasnikov ne morejo redno uporabljati.

V § 4. je rečeno: „Ako sta torej dva soglasnika zedinjena z navadno črtico, čitaj med njima „e“. Na strani 30, stenografičnega dela, vrsta 5 od zgoraj, je n. pr. pisano po tem pravilu: „Sepoštuj očeta in mater in ti boš dolego“ itd. V obče pa ima Bezenšek še ogromno število soglasnih skupin, ki se ne morejo zvezati neposrednje, torej se vselej med soglasnikoma čita „e“ n. pr.: „kc, kn, stk, nk, ln, čn, sn, sp, sk, šk, ne, nt, rt, re“, itd.

Prejdimo na neposredno vezanje soglasnikov: § 11. obravnava soglasnik „j“, kedar pride v dotiko z drugim soglasnikom. V tej zadevi se je res od l. 1876 nekoliko popravilo. Sicer je nekako čudno, da se jeden in isti soglasnik kot končnik skupine, kakoršnih je največ v slovensčini, izraža na tako razne, popolnoma nejednake načine. No, pa to bi uže ne bila taka napaka, da se le vmes ne more čitati noben samoglasnik. Ali v praksi bode jako težko, držati se točke 3, opomnja I. Tudi pri opomnji 2 bi bilo bolje mesto „kj“ pisati „kn“; n. pr. v besedi „knjiga“ se „n“ popolnoma, „j“ pa čisto nič ne sliši (§ 2!) Točka 4 nekako človeka osupne; soglasnik „j“, ki sledi za drugim soglasnikom, je videti označen s prekrizanjem ali prečrtanjem. Tudi tukaj ni dvoumnosti, no prekrizanja ali prečrtanja se je le po možnosti izogibati. Tukaj mi je nekaj omeniti, o čemur je pisal g. Magdič v „Stenografu“. On pravi, da prečrtanje, koje on rabi v zaznambo samoglasnega „r“, ni nova (ali nje-gova) iznajdba, da ga Gabelsberger porablja za „ü“. To je istina, toda Gabelsberger se ga precej izogiblje

ter pogostoma zameja „ü“ z „u“ ali „i“. Razun Gabelsbergerjeve se nahaja prečrtanje v Arendsovi sistemi, ali le jako poredkoma, in sicer le za podvojevanje v neznanih lastnih imenih. „T“ sicer Arends redno podvojuje, zato pa ima uže v abecedi lasten znak. Često pa se nahaja prečrtanje v Tealdi-jevi sistemi za italijansčino, kjer tudi zaznamuje le podvojevanje soglasnikov.

§ 12. a. Podaljšani znak za „b, k, n, p“ zaznamuje naslednji „r“, pri „d“ in „v“ pa „j“. Dosledno tako pravilo ni, pa vendar boljše, kot stareje, ko se je pisalo mesto „dj“ „vj“ — „di, vi“. b Skupine „šr“ „žr“ Bezenšek ni posnel po Gabelsbergerjevih „schr“ in „spr“, akoravno ima iste znake.

Opomnja Bezenšek uže tukaj v primerih navaja s predlogi zložene besede, akoravno o teh govori še le § 35.

§ 15. je jako nepopoln, ker je navedena le skupina „km“, („kr“ in „ks“ ste uže prej omenjeni); ali ravno „k“ je posebno pogostoma neposrednje zvezan z drugimi soglasniki osobito kot končnik skupine; „bk, ck, čk, dk (tk) lk, rhk, jk (kar se sicer izražati more po § 11) lk, nk, nk, pk, rk, sk (zk), stk, šk (žk) vk.

Ravno tako je s § 18.

To bi bile najvažnejše opomnje o prvem poglavju, akoravno bi bilo še mnogo opomniti, kar se ne strinja s slovenskim jezikom.

O drugem poglavju, koje razpravlja besedokrajšanje, ne bomo mnogo govorili. Besedokrajšanje ni toliko zavisno od posebnosti, od svojstev kakega jezika, temveč bolj od logičnega mišljenja, torej se more uže mnogo vjemati v stenografiji dveh različnih jezikov. Sigle ali samoznaki so jako podrejeno sredstvo okrajševanja, ki nima nikakoršnega vpliva na bistvo stenografije — izimši nemško Stolze-vo, ali italijansko Magnnon-ovo; — o siglah ni treba torej česa omenjati. Tudi o drugih pregibnih besedah naj se le toliko opomni, da Bezenšek po pravilih I. poglavja ne more skoro nikjer ločiti pri glagolih nedoločnika od namenivnika. Se ve, on poreče, da vé vsak izobražen človek, kedaj se rabi nedoločnik in kedaj namenivnik. Res je, ali izpuščati sklonila in končnice, spada v II. poglavje; po pravilih tega poglavja pa ne izpada samo „i“ v nedoločniku, nego tudi druga sklonila.

Sedaj še nekoliko o predlogih. Kot samostojne besede bi predlogi ne bili prenapačno označeni, izimši „o“ in „ob“. Nikakor pa se ne more ta jednaka zaznamba odobravati, ker sta popolnoma različnega pomena. Ali je pa tako težavno najti za „ob“ katero drugo zaznambo? Ko bi se uže „pre“ in „pro“ — se ve da latinski in grški „pro“ ne — jednako zaznamovala, bi ne bilo to posebne važnosti, ker sta le po obliki, ne pa po pomenu različna, zatorej se smeta tudi v govoru vselej zamenjati: „prodam = predam, prostor = prestor“ itd. V besedi „prostak“, katero Bezenšek navaja, ne sme se sicer pisati „pre“; ali ta beseda ni zložena s predlogom „pro“, nego izvedena od pridevnika „prost“. Ravno tako je z besedami „učen, učitelj“, kjer je „u“ deblo, ne predlog.

Nikakor pa ne kaže take predloge, katerih znaki morejo začenjati tudi deblo, zvezati brez vsake druge zaznambe neposrednje z deblom, ker se potem ne vé, ali je prvi zlog predlog, ali ne; Bezenšek piše „bebožen, beploden“ itd. Učenec ne more vedeti, da je „b“ predlog. Kakó hoče delati razloček med „olika, oblika“;

ovez ti, obvezati; ostriči, obstriči, obrisati (abwischen), obrisati (unzeichnen) itd., mi ni znano. Tudi predlog „raz“ bi se ne smel neposrednje stapljati, ker se potem dobi zlog debla „ra“.

§ 36. Opomnja nikakor ne pristaje slovenščini. Bezenšek je menda to povzel po nemškemu pravilu, da se vmesni zlogi smejo izpuščati; ali on ni pomislil, da v nemščini ti zlogi niso nikoli naglašeni, ter se uže sme pisati „Leidschaft, bedeutlos“ mesto „Leidenschaft, bedeutungslos“. V slovenščini so pa večidel ravno ti zlogi naglašeni. Bilo bi vendar čudno pisati „marljost“, kolonijci, stanovnost“, mesto „marljivost, kolonizacija, stanovitnost“ itd.

To bi bile glavne opomnje o navedenih pisalnih pravilih. Kje pa je iskati vzrokov te nejasnosti in omahljivosti pravil? Vzrok je, ker se Bezenšek ni držal niti Gabelsbergerjevega, niti Stolzevega, niti Arendsovega gesla. Gabelsberger pravi: „Die Stenografie soll ein Bild der Sprache sein“. Gabelsberger je priznal, da mora lasten jezik biti temelj vsaki stenografiji, ne pa katere tuja sistema. Bezenšek je Gabelsbergerjevo sliko nemškega jezika po sili hotel izpremeniti v sliko slovenskega. Znaní Stolzevec „Käding“ se je lani izrekel v „Magazin für Stenografie“: „Sollte ein gedeihlicher Fortschritt auf dem Gebiete der deutschen Stenografie

erzielt werden, so müsse die Anlehnung an die deutsche Muttersprache überall stattfinden“. Takò je v nemščini, ravno tako pa tudi v slovenščini. Arends naziva stenografijo „das eigentlichste schriftliche Aequivalent der Sprache“. Ravnajmo se torej po Nemcih in Angležih, položimo si poprej temelj in na podstavi slovenskega jezika začnimo zidati zgradbo slovenske stenografije. V predgovoru pravi sicer Bezenšek, da se je njegov predlog na I. kongresu slovanskih stenografov v Pragi jednoglasno sprejel. No, če si ne motim, sta dva najizvrstnejša veččaka, Jos. Dürich in A. Krondl, govorila za osnovo slovenske stenografije, ne za prevajanje nemške.

Zdi se mi, da je Dürich rekel, da slava Gabelsbergerja ne otemni zaradi tega, če si Slovani omislijo slovansko stenografijo, kakor ne otemni James Wattova ali Stephenson-ova akoravno se stroji teh ne rabijo več. Zaključim ta spis z besedami, katere mi je pisal izvrsten strokovnjak, prečitavši v listu „Dom in Svet“ „najodličnejši jugoslovanski stenograf“: „wenn ein stenografischer Fachmann dieses Urtheil liest und das Buch Bezenšek's dagegen hält, so muss er unwillkürlich ausrufen: „Wenn dieser der ausgezeichnetste ist, wie müssen denn dann die andern beschaffen sein!“

Anton Zupan.

Ruske drobtinice.

Съ міру по литкѣ, голому рубаха.

— 15. (27.) junija bilo je stanje žit (ozimin): 54% bilo jih je jako dobrih ali odličnih, 32% dobrih, 10% srednjih, slabih 2%, in za 2% se ni vedelo. Še bolje je bilo stanje jarih žit. Tudi razne škodljive živalice ne grozé v večji meri žitom.

— Žetev v južni in jugozapadni Rusiji bila je tako obilna, kakor jo redko pomnijo. Ravno ti kraji pomenijo za Rusijo to, kar n. pr. za Ogersko njen Banat. Sena pa so nakosili toliko, da ga bodo imeli na 2—3 leta (pr. „Mosk. Véd.“ št. 186. t. 1.)

— Res je sicer, da so ruski kmetje bolj zavarovani od nevarnosti, da izgubé zemljo, nego v zapadni Evropi. Vendar se je dogodilo tudi v Rusiji, da se je jel širiti kmetijski proletarijat. Prve žrtve bili so „дворовые“, t. j. ljudje, ki so do 1861. l. živeli brez zemlje pri dvorih graščakov. Dobili so svobodo, ne pa zemlje. Drugi pa so dobili po dobri volji graščakov nekaj zemlje, ali tako malo, da so jo razprodali. Tudi neki drugi kmetje, ki so dobili pri osvobojenju polni del, prišli so na beraško palico. Tako se v Rusiji dela proletarijat. Ni ga še mnogo, a vlada in društvo resno mislita, da ga odstranita, t. j. da dasta tem ljudem zemljo in jim zajedno zavarujeta, da je ne izgubé. Na srečo, Rusija ima še dovolj „svobodne“ zemlje, pa more svoje „brezzemeljnike“ naseliti tje, če ne vseh, pa vsaj veči del. Največ takih zemelj je v Sibiriji, in nova velika železnica bode gotovo pospeševala selitev v Sibirijo.

— Tudi v Rusiji snujejo ženske obrtne šole. Te šole bodo imele dva tečaja: obči in poseben za posamične stroke. Obrtni tečaj trajal bode dve leti. Snovali pa bodo te šole posebno mestni zastopi in zemstva, pa tudi blagotvorni zavodi in privatni ljudje. Ministerstvo nar. prosvěščenja pa bode za snovanje takih šol dajalo podpore do 1000 r. za vsako.

— Iz Chive javljajo, da je ruski vpliv dosegel uže jako blagodejnih posledic. Posebno dobro vpliva zakaspijska železnica na blagostanje te zemlje. Preje je chan imel mnogo dolgov, sedaj so poplačani, in blagostanje ljudstva doseglo je visoko stopinjo.

— О крестьянскомъ сословіи въ Россіи. Н. П. Семенова. Русск. Вістн. Авг. (Конеч.) — Velika večina graščakov založila je

svoja posestva, da dobi sredstva za gospodarstvo. Kmalu pa se je pokazalo, da ta korak ni bil spročen. Leta 1861. dobili so kmetje pravico, da si odkupijo dogovorno s „poměščikom“ zemljo, katero so obdelavali. Do takega odkupa pa so imeli plačevati najemnino (о́рпокъ). Mnogi „poměščiki“ niso želeli takega odkupa, in zato je vlada 1883. leta odredila obveznim ta odkup. Tedaj je mogla vlada odkupljena zemljišča zavarovati kmetom tako, da bi jih ne mogli prodajati. Do sedaj pa, žalibog, tega ni storila. Tudi prejšnji „državni“ kmetje smejo svojo zemljo drobiti in prodavati časi skoro za nič kot žrtve svojih oderuhov. To je jako nevarno in naravnost ubija kmeta, kakor to Semenov posebno naglašá. (Glej str. 147.) Kmetška zemljišča prehajajo v roke ljudij, ki sami zemlje ne obdelujejo, marveč jim je zemlja le predmet oderuške spekulacije. Kmetje brez zemlje pa postajajo delavci, ki so v slabem položaju, nego so kmetijski delavci na zapadu uže zato, ker poljska dela v Rusiji ne trajajo tako dolgo, kakor pri nas, in delavsko vprašanje bode imela tudi Rusija, če ne ukrene za časa, da se zaustavi kmetijski proletarijat. To pa je za Rusijo tem nevarneje, ker nima tako — kakor zapadna Evropa — številnega in odnosa bogatega srednjega stanu.

Zanimivo je, da so od Petra velikega siromašni plemeni-taši (однодворцы) sami dobrovoljno (prostovoljno) osebno posest zemlje pretvorili in občinsko in tako do sedaj ohranili si svoje zemlje. Taka občina posest poplira rodbinsko življenje; daje rodbinam zemljo, ki se ne more prodati; podržava patrijarhalno vlast rodbinskega glavarja; a „крымомъ покыка“ (jamstvo) vseh občinarjev za plateže, veže vse v je-lno veliko rodbino.

Leta 1886. imeli so kmetje v občé več nego 130 milijonov desetín. Privatni ljudje so imeli do 92 mil. des. (med njimi dvorjani 73 mil. des.) Država je imela nad 150 milij. desetín. . . . Iz ostalih zemljišč imeli so nad 10 mil. des. razne juridične osebe in društva, a do 7/10 mil. des. „у́дѣла“ (državna imenja, domaine) Uže doslej so od teh 130 mil. pokupili nekaj zemlje prekupovalci. Ko bode pa odkup dovršen, smeli bodo posamičniki in cele občine

prodajati svoje zemlje. Mora se torej prepovedati prodaja kmetijskih zemelj ljudem nekmetovalcem. Odkupnina, kolikor se ni izplačana, pa naj bi se po misli Semenova pretvorila v „večni obrok“ (najemnino), in ta obrok bi plačevali celó tisti, ki so svoj odkup uže vplačali, pa bi si tako zavarovali za bodočnost svoj posed. Pri tem bi se morala ustanoviti razmera rodbinskega poseda (razra) tako, da bi se dalo gospodariti na njem. Ako bi se pa pokazalo, da je kje takih „tjagel“ premalo, ker se množi ljudstvo, naj bi smeli seliti

se tam, kjer je „tjagel“ uže dosti, ali na državnih zemljah. Kmetijski „mirz“ ima se torej obnoviti, kakor je bil pred 19./II. 1861.: uvesti se ima zopet jednoglasnost sklepov, kakor se je zahtevala pred 1861. l., ter dati „miru“ pravo, da sam odloči, k to da sme razun gospodarjev še na selsko skupščino s pravom glasa. Znano je morda, da je iz oddelnih „mirov“ sestavljena ruska „vólost“ (občina), katero nadzoruje „земской начальник“. Na občinskih shodih bile so razne zlorabe, za to misli Semenov, da bi te shode odstranili.

C.

OGLED PO SLOVANSKEM SVETU.

a) slovenske dežele :

V Trstu je prestopila jedna preprosta slovenska rodbina 5 členov k pravoslavju. Kakor pripovedujejo, so dali temu povod specijalni vzroki. V srbsko pravoslavno šolo so slovenski roditelji vpisali pa kakih 20 do 30 otrok. „Edinost“ priporoča poklicanim činiteljem, da naj iščejo vzrokov, če jim niso še znani. Iz cerkev Tržaškega mesta slovenskemu naseljenju izganjajo poslednje ostanke rabljenja slovenskega jezika; celó iz prestolne cerkve morala se je umakniti slovenska propoved. V Trstu ni nobene slovenske šole, nemške so pa prenapolnjene, da ne morejo sprejemati ne dečkov, ne deklic v tolikem številu, kakor se oglašajo. Slovenski otroci se tujčijo, italijančijo po šolah celó v okolici, toliko bolj v Trstu samem. Ti roditelji, ki se probujajo narodno, skušajo svojo deco rešiti *narodno* in zajedno **moralno**, kakor morejo, in odtod je razlagati, da so letos dobili za nekoliko svojih otrok prostora v tukašnji šoli srbske avtonomne občine. V avtonomijo srbske občine ne more posezati vpliv italijanskega gospodstva v Trstu, Slovenci pa so nasproti temu gospodstvu doslej onemogli. Več kot 15 let uže prosijo vlado, da bi jim priborila v mestu slovensko šolo, no dobili je niso niti do danes. Sicer pa kažejo šole v okolici, da tudi tujčijo slovenske otroke, in šola, ki bi jo vzdrževal magistrat za Slovence v mestu, bi iste otroke tujčila še bolj. Treba bode torej, kakor mislijo rodoljubi, zahtevati, da vlada sama zasnuje slovensko šolo Slovincem, oziroma tudi Hrvatom v Trstu „Slovenca“ pa, ki je včasih zakrival oči nasproti temu, da se je hierarhija udajala v Trstu na škodo slovenskemu življu, priporočamo, da stvari opisuje objektivno, kakoršne so, ter da upreže tudi sile svoje stranke, da se Slovincem in Hrvatom postavi v Trstu in okolici naravniši fundamen, in to cerkvi, državi in slovenskemu življu v korist.

Napisi v novi poštni zgradbi. Tržaška „Edinost“ je objavila dopis, v katerem se zahteva, da bi se dotični krogi potezali uže sedaj za to da se stavijo v novi Tržaški poštno-brzojavni in finančni zgradbi poleg nemško-italijanskih tudi *slovenski* napisi. Dopisnik opozarja na dejstvo, da je Tržaškemu poštnemu višemu ravnateljstvu podrejena poleg Primorske tudi *Kranjska* in finančnemu višemu ravnateljstvu pa *Dalmacija*, zbok česar bi morali slovenske napise zahtevati poleg primorskih tudi *kranjski* in *dalmatinski* državni poslanci. Italijanski listi pa se temu upirajo.

„Slovensko politično društvo“ v Mariboru imelo je občni zbor v Mariboru dne 8. t. m.; sprejele so se naslednje resolucije: I. Z ozirom na to, da so dotične naše zahteve skromne, zakonite, da tudi stroški, ki itak ne bi bili veliki, nikakor ne pridejo v poštev, kedar je treba popraviti staro krivico, pritrjuje občni zbor slovenskega političnega društva povsem interpelaciji, katero so stavili slo-

venski državni poslanci v 229. seji državnega zbora 22. marca 1893 slovenski narod smatra vse samo nemške napise in uradne pečate c. kr. uradov na slovenski zemlji kot krivično in nezakonito razžaljenje svojega narodnega čuta in narodnih pravic ter izreka nado in prošnjo, da se kakor hitro mogoče dosledno in povsod odpomore tem nedostatkom, ter da se uvedejo pri vseh c. kr. uradih, v krajih, kjer biva slovensko ljudstvo, brez izjeme dvojezični napisi in uradni pečati. II. Občni zbor slov. političnega društva sklene naprositi c. kr. vlado a) da v izvršenje ravnopravnosti izda ministerstvo naredbo v smislu člena XIX. državnih osnovnih zakonov z uporabo člena 11. o vladni in izvrševalni pravici, s katero se zaukaže določna raba narodnega jezika pri ustmenem in pismenem občevarju z narodom v vseh uradih ter da kontroluje izvrševanje te naredbe. b) Da se izda naredba, s katero se zahteva kot dokaz za jezikovno zmožnost položitev potrebnega praktičnega izpita v slovenskem jeziku. c) Da se v ta namen ustanove na vseučiliščih na Dunaju in v Gradu stolice za potrebne praktične discipline v slovenskem jeziku, oziroma da se ustanovi pravna akademija v Ljubljani. d) Občni zbor protestuje proti uvedenju nemščine kot državni ali poslovni jezik. III. Občni zbor slov. političnega društva sklene naprositi vlado: a) Da se osnuje obrtno-strokovna šola za Spodnji Štajer s sedežem v Celju ali Mariboru s slovenskim učnim jezikom. b) Da se osnujejo po deželi v obilem številu obrtno-nadaljevalne šole s slovenskim učnim jezikom. — Kaj je prav za prav napotilo slovensko pol. društvo k prvi polovini resolucije a), ni nam znano; najbrže misli, da vsled obče neugodnega položaja in potem Slovanom protivnih strank ne pridemo takó brzo do zakona, kateri bi s posebnimi določbami izvršil čl. XIX. drž. osnovnih zakonov. Pol. društvo po takim misli, da je bolje zahtevati ministersko naredbo za izvršenje tega člena, nego pa brez praktičnih posledic še nadalje boriti se zaradi tega člena. Dasi bi taka naredba, kakor jo priporoča navedena resolucija, v resnici zboljšala sedanje položanje, zdi se nam vendar neumestna in celó opasna. Prvič je vsaka ministerska naredba vendar le naredba, in jo morejo isto ali pa naslednja ministerstva zopet uničiti. Drugič bi se s tako naredbo vstvaril praecedens za kardinalno točko naše ustave, in bi Slovani morda celó prenehali terjati zakonitih določeb za čl. XIX. Tretjič bi nobeno sedanje ministerstvo ne razglasilo takih naredeb, katere bi zaščičšale narodnost in jezik vsakega naroda posebe, kakor zagotavlja to člen XIX. Vsled naredeb na to stran bi narodi slovanski prezrli glavno, t. j. nacionalno organizacijo, katero jim je s čl. XIX. zahtevati do skrajnosti. A zanemarjenje v tem vitalnem pogledu bi bila huda napaka, ki bi se dala popraviti jedva kedaj. Zato menimo, da misel navedenega dela II. resolucije ni srečen. Principi obstaja! Boljše boj do skrajnosti za ustavno kardinalno zagotovljeno pravo, nego pa ostajati

na nestalnih tleh omahljivih in jako minljivih ministerijalnih naredeb tam, kjer jasno govori za vse narode svečano podjeljena ustavna osnova.

O federalizmu govori „Süd. Post“ v posebnem članku jako pravilno, kar pri tem listu ni vselej običajno. Kaže na razne narode in države, kakó si skušajo pribojevati vedno več avtonomije, v smislu večje samostalnosti. Omenja ne le Jrce, ampak tudi Nemce sedanje pruske Nemčije, kakó se hočejo utrditi na federalistiški podstavi. Pripoznava, da tudi v Avstro-Ogerski je dualizem tudi federalistiški, torej, kakor smo mi včasih po terminologiji „Parlamentärjevi“ rekli, da je dualizem federalizem prve vrste. A tudi pri tej obliki ide federalizem še dalje, ko je namenjeno Ogerskim Hrvatom, v Cislitaviji pa Poljakom več avtonomije. Takó da se je nadejati, da tudi Čehi, Slovenci, Malorusi in drugi dobé polagoma več *nacijonalne* avtonomije. Nam ugaja ob tej priliki to, da je člankar štirskega, nemški tiskanega lista rabil izraz „nacijonalna avtonomija“, in da je federalizmu nekako podredil nacijonalno avtonomijo. Vidi se člankarju, da mu je pred vsem do nacijonalne avtonomije vsakega naroda, naj se uže ta doseže potom drž. prava raznih narodov, ali pa potom sedanje ustave. In to je bistveno in glavno; naj bi se list le držal tudi nadalje smisla svojega članka! Toda uže v naslednjih številkah je list stari grešnik, kateremu je ideal državnozborna desnica s starimi zvezami! S tako zvezo pač ne pridemo nikdar do nacijonalne avtonomije.

Ustanovni občni zbor dijaškega podpernega društva „Radogoj“ vršil se je dne 31. pr. m. v Ljubljani. Začasni predsednik g. Ivan Hribar je omenil v svojem govoru, da je misel za osnovanje takega podpernega društva sprožil g. Josip Gorup na Reki. Da je bila ta misel srečna, dokazuje okolnost, da šteje društvo danes uže 61 ustanovnikov in razpolaga z blizu 23 tisoč kron ustanovnine. O tej priliki bili so izvoljeni častnimi člani vladika Strossmayer in gg. Gorup in Kalister. V odbor sta izvoljena z vsklikom: Ivan Hribar predsednik, Ivan Murnik tajnik. Med drugimi izbranimi odborniki so se zaradi svojih opravil odpovedali nekateri.

Društvo „Pravnik“ priredilo je letošnji svoj izlet na Bled. Prišlo je okolu 70 društvenikov, pa tudi mnogoštevilnih gostov. Prišlece je pozdravil na Bledu gosp. dr. Mosche v imenu kopališča, Blejski župan g. I. Peternel pa v imenu Blejske občine. Pozdravu se je zahvalil „Pravnikov“ predsednik g. dr. A. Ferjančič. Ko so si izletniki nekoliko ogledali prekrasni kraj, zbrali so se k banketu. Ob tej priliki izpregovoril je predsednik g. dr. Ferjančič, poudarjajoč, da se mora „Pravnik“ vedno še boriti z neko mržnjo, češ, da je društvo preveč slovensko. Društvo pa mora ostati narodno, dokler je na kranjskem takó tesno zvezano narodnostno vprašanje s pravom. Društvo pa se razveta kljubu tej mržnji bolj in bolj ter si pridobiva v najvišjih krogih vedno večji ugled.

Slovensko gledališče v Ljubljani. Sezona 1893-94 prične na tem gledališču z dnem 1. oktobra. Gledališče je prevzelo „Dramatično društvo“ ter se pripravljajo uže vse poletje, da se izvrši sezona častno za slovensko dramatiko. Uprizorijo se v prvi vrsti izvirne slovenske nove igre, zatem igre slovanskega repe. toarja v obče in tudi dobri dramatični proizvodi drugi narodov. Novosti so: Dr. Slotbova „Dolenjska železnica“, Baluckijeva „Občinski svetovalec“, Šimačkova „Brez boja“, Nevskega „Daniševlji rod“, Paileronova „Miška“, Bozděchova „Iz dobe kotilijonov“, Meilhaceva „Mamsell Nitouche“ in druge. Dalje so na repertoaru: Moserjev „Knjižničar“, Dumasova „Dama s kamelijami“, Zabelova „Razkolnikov“, Scribejeva „Adrienne Lecouvreur“, Dumasov „Kean“,

Moliérjev „Skopuh“ itd. Drame vodi društveni režiser g. Borštnik. Odlično mesto bode imela tudi slovanska opera Med ostalimi pele se bodo: Smetanova „Prodana nevesta“ in „Poljub“, Blodekova „V vodnjaku“, Bendelova „Stari ženin“, poljska opera „Halka“; dalje iz tujih: „Cavalleria rusticana“, „Oročar iz Wormsa“, „Marija Rohánska“ in dr. Vodstvo opere sta prevzela gosp. kapelnik Gerbič in operni pevec in režiser g. Noll. Med angažovanim opernim osebjem so: prva dram. pevka gčna. Leščinska, koloraturna pevka gčna. Řihova, dalje gčni Nigrinova, Polakova itd., prvi tenorist g. Beneš, lirični tenor g. Pavšek, prvi basist g. Vašiček, drugi basist g. Perdan itd. itd.

Slomšekova 100letnica. Za leto 1900, t. j. stoletnico rojstva vladike Slomškega, dela učiteljski zbor „Zaveze“ uže sedaj priprave. Izvolil je namreč poseben odsek, kateremu je zadača izdati do stoletnice znanstveno oceno Slomškovih pedagoških del in izdati njegove spise za mladino. Nabiral bode tudi Slomškov zaklad v podporo pedagoških pisateljev. Temelj temu zakladu bila bi vsota, katero je nabralo uže v ta namen učiteljsko društvo v Ptuju.

Židovski mogotci na Kranjskem. Pod tem zaglavjem priobčil je „Slov. Narod“ dopis, v katerem se slika postopanje židovskih posestnikov na Gorenjskem v Št. Anski dolini zabranjuje židovski posestnik celó pot na planine, kajti postavil je table z napisi na nemškem jeziku, s katerimi zaprečuje hod na gore in planine in streljanje. Zadeva monopolizovanja gorenjskih planin se priporoča deželnim poslancem kranjskim. No, kakor ta Žid, post-pali so uže in bodo še drugi tujci na Slovenskem, ker ni domačinov ali domačih društev, ki bi pokupovali zemljo in prirodne sile te zemlje. Naša sedanja nemarnost se bode maščevala nad nami, kakor jednaka zanikarnost drugih Slovanov, pri katerih bogaté in se masté v novejši čas sosebno Židje.

Dolenjska železnica, progá Ljubljana-Kočevje, se otvori slovesno 27. t. m., 28. pa se začne na njej občni promet. Kranjski Slovenci si obetajo mnogo zboljšanja v gmotnem pogledu tudi zaradi tega, ker ima Dolenjska mnogo premoga. Nadejajo se tudi, da ta progá bode pospeševala nadaljne zidanje železne drage proti Hrvatski. Ljubljana pa, ki je središče železnic na Kranjskem, dobi tudi s to progó jedno žilo v okrepljenje svojega življenja.

„Goriška tiskarna“ se zove novo podjetje, katero je kot svojo lastnino zasnoval g. A. Gabršček, urednik „Soče“. Ker je lastnik agilen, podjeten mož, utegne s svojo tiskarno provzročiti zdravo konkurencijo, in Slovenci ne bodo prisiljeni tiskati svojih potrebščim tam, kjer se tiskajo ital. listi, naj si izhajajo pod firmo liberalstva ali konservatizma ali celó privilegovanega katolicizma.

b) ostali slovanski svet.

Cesar je bil od srede sept. zopet na Ogerskem pri velikih vojaških vajah. Došli so poleg mnogih nadvojvod, tudi cesar Viljem II, saksonski kralj, vojvoda angleški Connaught itd. Imeli pa so svoja stanovanja v Kiseku. Škof Zalka je tu cesarja nagovoril kot načelnik katoliškega svečeništva; cesar odgovorivši mu, nadeja se, da kat. duhovenstvo bode marljivo sodelovalo tudi sedaj, da pri čuvanju državnega in cerkvenega dostojanstva ne bodo trpeli javni interesi in pa toliko zaželeni verski mir. Liberalni in židovski listi trdijo, da se te besede odnašajo k ogerskim cerkvenim predlogam.

Načelnik Koloman Rado je predstavil cesarju deputacijo municipijev. Temu je cesar odgovoril, da želi razvijanje in množenje duševnega in gmotnega blagostanja dežele. V ta namen so pozvani sodelovati tudi municipiji, ker poleg

izpolnjevanja upravne zadače so oni činitelji javnega mnenja tudi na to stran, da zaščüšajo narod pred vplivom motečih gesel ali natolkov in nepotrebnih obetanj in da gojë seme mirne složnosti in koristnega dela. Obsežno podstavo (prostor) daje temu ona osnova, na kateri se je takó lepo razevetla moja ljubljena Ogerska za poslednjih desetletij. Ako bi se pa rušila ta podstava, ko se opira na bilateralni dogovor, *slabilo bi to vero v sedanje zakonito stanje ter bi nasprotovalo tudi pravim interesom dežele, kakor tudi vsej monarhiji in esled tega tudi mojim vladarskim dolžnostim.* Zato poštevam Vaše delovanje, kakor morete tudi Vi pri tem stremljenju računati na moje blagohotno podporo in mojo milost“.

„N. Fr. P.“ pravi, da te besede se obračajo sosebno proti skrajni levisi in proti stremljenju Apponyjev-eve stranke, katero stremljenje z natolkom dovršenja duvalizma spravlja v opasnost sam ta duvalizem.

Cesar govori o podstavi duvalizma in o tem, da je možno slabiti vero s to podstavo. Tega vladar ne želi, in pošteva gotovo narodnostni zakon od l. 1868. — a madjarski šovinisti slabijo vero v duvalizem tudi s tem, da prezirajo isti zakon. Tudi tako postopanje obsoja cesar, ko vedno povdarja složnost med narodi in izraža svoje veselje, kjer je taka složnost.

Izjemno stanje v Pragi je vlada z dvema naredbama od 21. in 22. avgusta razglasila 12. t. m. Izjemno stanje se razteza na Prago in njena predmestja Kral. Vinograde, Karlin in Smihov. Suspendovana sta čl. 12. in 13. državnih osnovnih zakonov, t. j. v Pragi in okolici ne smejo prirejati shodov ali snovati novih društev, in omejena je svoboda, izražati svoje mnenje z besedo, pismom ali tiskom. Vrhu tega so začasno ustavljene porotne sednice. Na teh naredbah so podpisani vsi ministri, in namestnik grof Fr. Thun je izdal še poseben razglas, da se ne smejo shajati po ulicah in na javnih mestih ter da se ne smejo nositi nikaki demonstrativni odznaki, prapori, ako niso deželni ali državni.

Vlada je dolžna obema zbornicama drž. zbora predložiti te naredbe in utemeljiti jih z razlogi. Ako bi tudi le jedna zbornica ne odobrila teh naredeb, mora jih vlada takoj zrušiti.

Vlada je takoj 13. septembra prepovedala izdavanje časopisov: „Neodvislost“, „Nové proudy“, „Pokrokové listy“, „Časopis pokrového studentstva“ in „Svoboda“. Drugim listom je zaukazala, da se morajo predložiti cenzuri 3 ure pred izdanjem; med temi so: „Nar. Listy“, „Čas“, „Vyšehrad“, „České zajmy“ (antisemitski list) in mnogo drugih. Vsi klubi mladočeški v Pragi in v predmestjih so zatvorjeni, teh je 17, in poleg tega mora 213 društev 3 dni naprej naznanjati shode, druga društva pa 48 ur poprej.

Najbliži povod izrednim naredbam bile so neke demonstracije od 17. avgusta, katere se tolmačijo v antidinastiškem smislu.

Vidi se, da je Taaffejeva vlada sklenila te naredbe takoj po teh demonstracijah, t. j. 22. avgusta, in grof Taaffe je bil pri cesarju v Išu 24. avgusta. Potem so bile še 12. t. m. prepovedi shodov, ki so imeli proslavljati kraljevski reskript od 12. septembra 1871. Demonstracije so bile 12. septembra v Pragi in Pilznu.

Vsled demonstracij od 17. avgusta so zaprli uže kakih 60 oseb, in vladna naredba zadene najhujše te, kateri so zaprti ali se še zaprejo; kajti ne pridejo, kakor običajno, pred porotna sodišča. Urednika „Neodvislosti“, A. Hajna, so zaprli zaradi veleizdajstva, iz istega vzroka mladega Sokola, sina državnega poslanca.

Mnogi listi so najprej označevali stvar takó, da demonstracije so proizhajale od pobalimov iz srede delavskega stanu; potem pa so kazali, da naredbe se obračajo neposredno proti mladočeški stranki, in postopanje proti mladočeškim klubom in časopisom dokazuje, da se hoče zatreti mladočeško gibanje. Vladni listi so se v tem smislu izražali; nemški pseudoliberalni listi so le navidezno popraševali se, ali je bilo zares potreba takó strogih naredeb, s katerimi se važni del ustavne svobode uničuje vsaj začasno; dejanski pa so jako jasno razodeli nemški listi nacionalne, kakor liberalne barve, svoje veselje nad kaznijo, ki je poleg Mladočehov zadele uže Prago. Nemški listi so popraševali zakaj da ni prišla vlada vse poprej do takih ukrepov; ali po njih mislih bi bilo še bolje, da bi bila vlada takoj od začetka zatrla vsako hrepenenje za narodnimi ali zgodovinsko-državnimi pravi.

Ali tudi staročeška glasila niso rodoljubno izražala se nasproti Mladočehom; takózvani konservativni listi, pisani na slovanskih jezikih, niso nič bolji ali pa še slabši. O poljskih še govoriti ni, ker ti ne morejo trpeti Mladočehov zastran njih slovanskega mišljenja.

Po takem je videti, da vladne naredbe dobé večino zbornice poslancev; o gosposki je to umevno po sebi. V zbornici poslancev bode nemška „liberalna“ stranka glasovala za vladne naredbe; židovski duh jej bode pomagal navajati ničeve argumente. Po jsko kolo se zavrti, kakor želi vlada; saj je Javorski, načelnik tega kola, izjavil v državnem zboru, da ne jemlje to kolo moralne odgovornosti na se. V Hohenwartovem klubu bodo imeli najhujše položanje slovenski zastopniki; kajti narodna vest jih vendar ne more gnati za ta slučaj v protislovanski tabor. A Mladočehi bodo imeli le malo tovarišev na svoji strani, kajti gotovi so jim le členi nezavisnega hrv. slovenskega kluba; vsi drugi so omahljivi, in bodo le posebni vzroki, ako se jim pridružijo Dalmatinci, gališki Rusi itd.

Staročeši so imeli pa to dobro misel, da so v „Hlasu Naroda“ rekli: Ako je bi a vlada izvedla *popolno* narodno enakopravnost za vse pokrajine češkega naroda, pa ni bilo prišlo do sedanjega stanja. No, o vsem bode še dovolj govora. Naše stališče o obči, zunanji in notranji, torej tudi o mladočeški politiki je znano. Danes nimamo prostora več za nadaljnja pojasnila.

Šola Komenskega na Dunaju. Kakor znano, zasnovali so si pred leti Dunajski Čehi svojo osnovno šolo; šola je prenapolnjena in vzdržuje se z velikimi žrtvami. Čehi so prosili da bi se tej šoli podelilo pravo javnosti. Sedaj se pa naznanja, da je naučni minister bar. Gatsch z razglasom od 30. apr. t. l. odbil to prošnjo „z ozirom na to, kar se je pokazalo pri nadzorovanju in sporočilo vsled nadzorovanj“. Češki veščaki utegnejo pač pojasniti, kakó je vsa stvar. Če je krivda na šoli, utegne se popraviti. Sicer ja znano uže po vsem svetu, kakó židovski in nemški nacionalni listi hujskajo proti tej, torej samo jedni, in to še zasebni češki šoli na Dunaju.

K vinski klavzuli in Dalmacija. Službeni list „Osservatore Triestino“ je priobčil članek o trgovini z italijanskim vinom v Trstu, iz katerega izcerpimo naslednje: „Da dokažemo veliko važnost, katero je zadobila trgovina z italijanskim vinom v Avstriji, priobčujemo dopis, kateri se nahaja v „Perseveranzi“ z Dunaja. Od kar je stopila italijanska klavzula v življenje, pravi dopisnik, prodaje se našega vina do sto tisoč kvintalov na mesec, to je polovica tega, kar se je izvozilo v Nemčijo v letu dnij. Mogla bi sicer služiti Avstro-Ogerski za podstavo madjarska vina, nekoliko tudi trentinska, a nikakor ne dalmatinska, kajti madjarsko vino ima alkohola

do 11 stop., kisline 5—6 $\frac{1}{2}$ ‰, ekstrakta od 22—36; treninska pa se približujejo našim veroneškim in dalmatinska kalabriškimi in sicilijanskimi vinom. Moralo bi se pa osnovati tudi za Avstro-Ogersko avstro-italijansko društvo za izvažanje vina, kakor se je to zgodilo že za Nemčijo. Takemu društvu ne bi nedostajalo sredstev za propagando v tem pogledu. To društvo bi se moglo tem laglje osnovati, ker je potrošek mnogo večji nego v Nemčiji. — Splitski „Narod“ pripominja k temu v članku pod zaglavjem „Što se radi kod nas?“, da prodajajo po tem Italijani 1.200.000 hl. vina na leto Avstro-Ogerski, in to v našo veliko sramoto, v tem ko se ga izvažajo v Nemčijo le 200.000 hl. na leto in sicer takega vina, ki nima več od 9—11‰ alkohola in 22—26‰ ekstrakta, v tem ko imajo naša vina od 14—16‰ alk in 35—40‰ ekstrakta, a vendar se jih ne prodaje več kot do 300.000 hlt. v naše cesarstvo in blizo 10.000 hl. v Nemčiji. Kaj je storila naša vlada za povečanje prodaje našega krepkega vina in za znižanje ogromne škode blizo 7.000.000 gld. vsled nesrečne klavzule? Kakšen odgovor so dobili poslanci, ko so ponižno prosili vlado, da ne zapusti Dalmacije in jej pokazali pot, po kateri bi jej mogla priti na pomoč brez velikih stroškov in ublažiti ogromno škodo? Niti obečani, ampak jednostavno molčanje! Vlada pa se moti, ako računa na sedanje strankarstvo v Dalmaciji, kajti vse stranke so složne, kedar gré za korist in blagor domovine. — Kaj neki poreče k temu poslanec Šuklje, ki je takó sofistiski in pri tem vendar plitvo zagovarjal vinsko klavzulo pred svojimi Novomeškimi volilci?

„Berliner Tagblatt“ in „Bosna-Hercegovina“.

„B. T. g. b. l.“ objavil je te dni članek, v katerem pravi, da je Rusija baje ponudila oficijalno pripoznanje vtelesenja Bosne in Hercegovine Avstriji, ako ji ta nasprotno dovoli za žita itd. takó tarifo, kakor jo je dovolila Srbiji. Dodaje k tej opomnji z jako službenim glasom, da, ako bi se približevala Avstrija Rusiji, prestane za Nemčijo potreba čuvati z orožjem v roki avstro-ogerske interese na Balkanu.

Centrum in Poljaki v Gornji Sileziji. Pod tem zaglavjem prinašajo „Münchener Nachrichten“ v svoji 424. št. jako zanimiv dopis iz Breslavije, kateri nam prav jasno odkriva namene „Centruma“ proti sileškim Poljakom. Dopisnik pravi: „V tej meri, kakor se širi na Poznanskem boj med dvorno in narodno stranko, ostrí se nasprotstvo med Centrom in Poljaki bolj in bolj. Da ne vlada Centrum več brezuvetno v gornjesileških volilnih okrožjih, pokazale so poslednje državnozbornske volitve v Benthenu in Ratiboru. Ker pa se Centrum prav ozbiljno boji za svoja posestva v Gornji Sileziji, začel je izdavati v Ratiboru nov poljski list, „Kuryer Gornoszlaszki“, kateremu namen je, pobijati narodno-poljska lista v Opavi („Gazeta Opolska“) in Ratiboru („Nowiny Raciborskie“), ali, kakor pravijo centriški listi „nasprotovati iz Poznanskega prišedšim agitatorjem, kateri hujskajo narod v Gornji Sileziji proti duhovščini in Centru, katerih prej skriti, sedaj pa odkriti smoter je, zastopati Gornjo Silezijo v deželnem in državnem zboru po lastni, poljsko-gornjesileški, od Centra ločeni stranki“. Zelo pa dvomimo, da-li bode mogel „Kuryer Gornoszlaszki“ izvršiti dano si zadačo. Lani izreklo se je več gornjesileških proštov proti listu „Nowiny Raciborskie“, in duhovščina je gremela celo razleco proti naročtvi na ta narodno-poljski Ratiborski list. Doseglo pa se je baš nasprotno: Ratiborski list se je čital bolj in bolj. Naravno je, da se bavijo sedaj poljski listi na Poznanskem, v zapadni Prusiji in Galiciji mnogo z odnošaji v Gornji Sileziji i napadajo centriško stranko. „Kuryerju Poznanskemu“ pisali so iz Gornje Slezije: „Nemci, pristaši Centra, namerjajo z objavljenjem „Kuryerja Gornoszlaskega“ jedino

zatreti v Gornji Sileziji poljski duh, kateri je pred 50 leti še trdno spal, in kateremu so se pred 20—30 leti Nemci posmehljali, a ki se sedaj zopet povsodi pojavlja“. Drugi poljski listi pišejo kar odkrito, da so merodavnim duhovskim oblastim v Breslaviji jako nesimpatični poljski duhovniki v Gornji Sileziji, kateri „čutijo z narodom ker so iz njega izšli“. Ako se tak poljski duhovnik več ne čuti za pristaša Centra, ampak za Poljaka takoj pravijo: „Ta človek naj gré daleč tje v Pomorsko itd. v Diasporo“. V obče pa tožijo poljski listi tudi že kardinala Koppa germanizovalnega — čeprav nekoliko skritega — nastojanja. Vsekakor pa obrodi boj med Poljaki in Centrom v Gornji Sileziji prav v kratkem jako čuden sad“. — Te črtice smo posneli, da bi videli avstrijski konservativci slovenske krvi, da nemški Centrum je germanizatorska stranka, katera s pomočjo više duhovščine deluje sedaj proti narodni poljski stranki v Prusiji. Kakor pri nas, specijalno na Slovenskem, pomaga tudi konservativna stranka v Nemčiji s pomočjo hierarhije uničevati narodno poljsko stranko ter tujčiti narod. A priporočamo tudi „Slovenca“, ki se vneplje za jednak centrum v Dunajškem parlamentu, da premišljuje značaj velikonemškega Centra in onega centra, ki bi se vstvaril v našem državnem zboru. Za tak centrum se morejo navdaševati jedino uničevalci slovenskih narodov.

Štiristoletnica bitke na Krbavskem polju. Dne

11. t. m. je minulo 400 let, odkar so Turki premagali Hrvate na Krbavskem polju pod Udbinom. Odkar je propadla Srbija in za njo Bosna (1463), bila so Turkom odprta vrata v Hrvatsko. Tedaj so bile razmere v Hrvatski jako neugodne. Plemstvo se je med seboj prepiralo o tem, kdo ima naslediti kralja Matijo Korvina (+1490), in to vprašanje še ni bilo rešeno, ko so uže navstali boji med Frankopani in banoma Boto in Derencima. V tem prodré Jakub paša, poglavar vrhbosenski s 100.000 konjikov v Hrvatsko in Kranjsko. Ta čin je nekoliko složil Hrvate, ki so zbrali v naglici do 15.000 mož, med katerimi je bilo le 3000 konjikov, in se stavili Jakub paši v bran. Boj je bil grozovit. Padlo je do 10.000 Hrvatov in vjetih je bilo do 3000. Padel je cvet hrvatskega plemstva: Ivan Frankopan Cetinski, ban najški Jure Vlatković in mnogo druge hrvatske gospode. Turki so izgubili jako malo. Ban sam je padel Turkom živ v roke, ki so ga zaprli v neki pusti trdnjavi, kjer je tudi poginil. Kljubu temu grozovitemu porazu pa se Hrvatska ni udala Turku; baš 100 let kasneje zmagali so Hrvatje sijajno pri Sisku nad Turki.

„Mobilizacija“. „Narodnie Noviny“ pripovedujo v humoristiškem članku, kako „mobilizuje“ Hornovdisko madjarsko „kulturno“ društvo „Femka“ svojo vojsko in jo pošilja v boj — proti vsemu, kar je slovansko. Ta vojska hoče vse pomadjariti; ne le ljudstvo, celo potoke, gore, ulice itd. „Mobilizovanih“ je sedem nadžupanov, ravno toliko podžupanov, truma vsakovrstnih uradnikov, ministerskih in nadžupanskih tajnikov, predsednikov sodišč, šolskih nadzornikov, izmed katerih je „mobilizoval“ nadzornik Libertiny sto učiteljev, poslancev; z jedno besedo: „mobilizuje“ se vse, kar ima voljo za to. A vse te demonstracije ne imponujejo „N. N.“, katere zaključujejo z besedami: „Demonstrácie nepretvorily dosial svet a ani po buducne veru nepretvorila. Nech si teda len mobilisiju demonstrácie!“

„Slovanski dan v Chicagu“. „Amerikanski Slovenec“ prinaša o „češkem dnevu“ na razstavi v Chicagu poročilo, v katerem omenja, da bi se moral dan 12. avgusta imenovati pravo za pravo „slovanski dan“, kajti tega dne „sešli so se v Chicagu zastopniki vseh ameriških Slovanov, izvzemši Poljake, ki so hoteli i pri tej priliki

pokazati sebični svoj separatizem“. Na zastavah je prevladoval češki lev in na slavolokih napis: „Na zdar!“ „Vitejte nam!“ Spreveda se je udeležilo do 20 tisoč mož in 23 godeb. Bilo je 350 čeških društev iz vseh krajev Amerike, potem ruska, slovenska, hrvatska, slovaška, srbska in črnogorska društva. „Posebno so se odlikovali, pripoveduje „Amer. Slov.“, češki vitezi, med njimi mnogi na konjih, sokolska možka in ženska društva in pa razni slavnostni vozovi, predstavljajoči važne zgodovinske dogodke iz češke zgodovine in iz slovanskega življenja v obče. Naj omenim le „Libušin dvor“, prvo Praško univerzo, palice kralja Svatopluka, model prvega, od Reselja iznajdenega ladijinega vijaka itd. Občno pozornost vzbujal je zadnji voz, prirejen od Slovanov, ki so nekdanj Avstrijo imenovali domovino svojo. Na visoki piramidi napravljene slike in napisi so kazali, kolikokrat so uže Slovani rešili Avstrijo propada“. Tega dne je obiskalo razstavo do 181 tisoč ljudi.

Za ustanovitev slovaškega gimnazija v Turč. Sv. Martinu podpisali so domači rodoljubje uže 76.380 gld. 50 kr.

„Narodni jednota česko-židovska“ osnovala se je v Pragi, izvolivši si predsednikom prof. Zucker-ja. Smoter „Jednoti“ je širiti češko narodnost med Židi v Čehah, delati na to, da obiskuje židovska deca češke šole, da se opravlja služba božja na češkem jeziku, dalje podpirati češke kandidate rabinstva, ustanoviti mirovinsko zaklado in semenišče za češke rabine, paziti na to, da se rabi v čeških rabinskih semeniščih češčina itd. „Jednota“ ima uže do 400 članov in ustanavlja 21 podružnic. „Narodnie Noviny“ opozarjajo na dejstvo, da zavzemajo Židje v Češki, Moravski in po ostalih slovanskih deželah, celó v Rusiji protislovansko stališče in se bratijo z Nemci, radi česar Židje sosebno v Češki niso nič kaj priljubljeni. — Češkemu narodu tudi ne more biti nikakor na dobiček, da si snujejo Židje „narodna“ društva med njimi. Taka društva so nove limanice, s katerimi se še lažje lovi narod. Tudi Nemce, Madžare in Poljake uže mnogo, mnogo stoji to, da jih podpira Židovstvo, in zgodovina, ne boče dolgo, pokaže, ali bi ne bilo bolje utrjevati se brez pomoči židovske, ter n. pr. s Slovani sporazumeti se z izključenjem vsakaterega židovskega posredovanja. Tudi „češki“ Židje so uže mnogo škodovali češkemu narodu, in je le želeli, da bi jih ta vsaj ne volil v poslanca.

Črna Gora Papež Leon XIII je podelil prestolonasledniku Danilu red Pija IX prve vrste. Znano je, da na svojem velikem potovanju je bil črnogorski prestolonaslednik tudi pri papežu. Tu je prilika omeniti, da ob Obodski proslavi se je videlo še posebe, kakó je črnogorski Gospodar odlikoval katoliškega prabiskupa Milinovića in njegovega tajnika, veleč. franjevca Radića. Opazili smo, kakó je pri večerji slavnostnega odbora sedel omenjeni tajnik poleg vojnega ministra, ta pa poleg prestolonaslednika, in pri obedu glavne slavnosti sta prabiskup Milinović in njegov tajnik sedela med prvimi na odličnih mestih. In kakor vemo tudi drugače, knez Nikola jako spoštuje in podpira svoje katoliške podanike ter njih svečenike. Sicer smo slišali tudi muhamedanske podanike črnogorske, kakó so hvalili kneza ter zatrjevali, da se čutijo pod njim svobodnejši in srečniši, nego pod prejšnjo turško vlado. Pravoslavni in katoliški kristijani z muhamedanci vred kažejo najlepšo medsebojno trpnost; to sami zatrjujejo in dokazujejo dejanski, in v tem smislu so verski strpnosti zastopniki vseh teh ver napijali tudi ob Obodski proslavi.

Mi smo uže zavrnilo krive vesti o številu katolikov in narodnosti teh katolikov v Črni Gori. „Глаз Црногорца“ je na to stran popravil napačna poročila tudi čeških „Nar.

Listov“. Črnogorski list piše: Istina je ta: črnogorski katoliki so srbske narodnosti, sosebno pa v Baru i Barskej okolici, kakor so tod srbske narodnosti i muhamedanci; v tem ko „arbanskega jezika“ ni v Baru, ampak se i vsi muhamedanci poleg srbskega jezika poslužujejo „turškega“ jezika. Arbanski jezik se šliši še le z one strani Možure v Ocinju; tudi tod so elementi pomešani, in ako prevladuje arbanski jezik, prihaja odtod, ker ustrašena raja ni mogla davati odpora. Kar se dostaje Podgorice, i tu je naseljenje srbske narodnosti brez razlike vere. Z jedno besedo, v naših mejah ni Arnavtov; a niti oni muhamedanci v Ocinju niso Arnavti, ampak je tu nekaka kolonija prekomorska, katera je podlegla vplivu jezika ondi vladajočih Arnavtov. Kar se pa dostaje rojenih Arbanašev, koji dohajajo trgovat po Črni Gori, niso ni rojeni, ni podaniki črnogorski, in oni ne spadajo v Barsko arcibiskupijo*.

V spomin Obodske proslave je knez Nikola daroval 1000 gld. in znatno število knjig na osnivanje „Javne biblioteke“ na Cetinju. Zopet nov korak h kulturnemu napredku Črnogorcev!

A. N. Apuhtin, ruski pesnik, preminul je v Petrogradu za vodenico v 53. letu življenja. Rodil se je dne 15. sept. 1841. v Volhovi, malem mestu Orlovske gubernije kot potomec stare plemenite rodbine, doselivše se iz Francije. Četudi Apuhtin ni pisal velikih stvarij, vendar je zaslužil s svojimi pesniškimi proizvodi, da se uvrsti med najboljšje poznavatelje ruskega jezika. V svojem pesniškem delovanju bil je popolnoma nezavisen od estetskih teorij in smatrali so ga s polnim pravom svečenikom čiste umetnosti v najboljšem smislu izraza. Bil je pred vsem liriski talent, do skrajne podrobnosti pa je poznal psihologijo srca. Njegove krasne pesmice o nesrečni ljubezni odušile so skladatelja P. I. Čajkovskega na nekoliko romanc. Pravi pesniški vzori so pa: „Naši bezumnja, noči bezsonnyja“, „Den li carit, tišina li nočnaja“ itd. Kakor javljajo ruski listi, ostalo je za Apuhtinom še mnogo netiskanih pesmic in nekoliko novel, katere se objavijo. Hrvat g. K. I. Heruc je izdal prošle zime v Petrogradu izvrsten zbornik ruske poezije pod imenom „Volna“; v tej zbirki nahajajo se tudi najboljšje pesmi Apuhtinove.

Zagrebčani i švabština. Pred nekoliko dana dobio sam od *vatrene* Hrvatice, koja je boravila par mjeseci među *vatrenimi* Zagrebčani, album, u kojem da joj napišem dva tri *vatrene* hrvatska stiha. Stanem listati: na prvoj stranici krasna slika, na drugoj njemačka pjesma, na trećoj opet slika, na četvrtoj opet njemačka pjesma, na petoj talijanska čestitka, na šestoj nešto osušena cvieća, na sedmoj opet njemački, na osmoj takodjer, na devetoj istotako, na jedenajstoj tirolski, na dvanajstoj švabski, na trinajstoj neka risarija, na četrnajstoj francuzki, na petnajstoj englezki, na šestnajstoj sličica predstavljajuća vjeru, nadu i ljubav, na sedemnajstoj opet njemački, na osamajstoj takodjer, na devetnajstoj istotako, na dvadesetoj idem, na dvadeset i prvoj takodjer, na dvadeset i drugoj parimente, na dvadeset i trećoj Göthe-ova slika, na dvadeset i četvrtoj njemački sonet (original), na d. adaset i petoj nešto u saksonskom naričju, na dvadeset i šestoj nekoliko španjolskih stihova, na dvadeset i sedmoj dvie italijanski rečenice, na dvadeset i devetoj nešto latinski, na tridesetoj opet njemački, na trideset i prvoj takodjer, na trideset i drugoj staro-grčki, na trideset i trećoj opet njemački, na dojdudoj opet, na trideset i četvrtoj opet, na dojdudoj istotako, na trideset i šestoj parimente . . . u ostalom dielu dvie-tri risarije, nekoliko slika, jedan put englezki, dva puta francezki, četiri talijanski, sve drugo, dakako, švabski.

A hrvatski?! — Gospoda Zagrebčani, *vatrene* Hrvati. Gospoda na -ac, -ić, -čić, svi su se poslužili blaženom tev-

tonštinom... Zašto? Njemački jezik, vele, nije ni gladak ni sladak. Čemu? ta čuješ ih vikati i s desna i s lijeva: „Šta će nama švabština? Otresimo se tirolske kulture!“... nego možebiti hćedoše pokazati svietu, da ne znaju samo hrvatski, nego i... Da znadu švabski? Ne znaju: da vam iznesem nekoliko citatâ iz dotičnoga alba, od srca biste se nasmiјjali... i proplakali biste.

Mi ipak — napredujemo... Da sam ja Niemac — Niemci znadu o Hrvatih toliko, koliko i nekoji zastupnici o državnom pravu — te stanem suditi o Zagreb-gradu po dotičnom albu, morao bih priznati velesvečano: da Zagrebčani govore njemački — folglich deutsche Nation. —

Ja sam napisao u album ove stihove, što su već bili tiskani u „Sl. Svet“-u: — Nije zlato, što je žuto, sve, — Ni hrvatsko, što magjarsko nije: — Jad je velik, što nas tužne tre — Da Hrvatska ne-hrvatski žije. **Tr.**

V Franciji, posebno v Parizu, se pripravljajo z vsemi silami, da najdstojneje sprejmejo goste ruskega brodovja, katero dojde meseca oktobra v Tulon.

Gladstonov zadnji govor za „homerule“. O predlogu za samoupravo Irsko razpravljalo se je v angleškem parlamentu daljše in obširnejše nego za katerokoli si bođi preosnovno. Govorniki vladne stranke so imeli 459 govorov, trajajočih skupno 59 1/4 ure, poslanci manjšine pa so izrekli 930 govorov, trajajočih 157 3/4 ure. Ob tretjem čitanju tega predloga izustil je 84letni Gladstone znamenit govor, kateri je napravil na zbornico globok vtis. Kljubu svoji visoki starosti, govoril je Gladstone nad jedno uro s čilim, krepkim glasom. Pobil je vseh 7 glavnih ugovorov proti predlogu, namreč: da se s tem predlogom odločuje Irska od Anglije, da se trga državna ustanova, da se cepi država na kose, da se prepušča irski zbornici razsojevanje o angleških poslih, da se državi verna irska manjšina izročuje samovolji večine, katera ne bode spoštovala ničesar, da postane finančno nadzorovanje uprave nemožno in se še poostri irski razpor. Da je ljudstvo priredilo Gladstonu velike ovacije, umevno je samo ob sebi. O tem sijajnem vspehu Gladstonovem piše „Westminster Gazette“ jako laskavo, priznavši, da nihče drugi izven Gladstona ne bi mogel dovesti te predloge v varno pristanišče.

Šestdesetletnica Michala Hórnikâ. O tej 60-letnici omenimo še nekoliko podatkov. Lužiški Srbi proslavljali so slovesno 60letnico rojstva in 40letnico delovanja slavnega svojega pisatelja Michala Hórnikâ, a z njimi spominjali so se tudi Čehi in Slovani v obče zaslug tega plodovitega, neumornega pisatelja, za sluge katerega morajo priznati celó njegovi germanski nasprotniki, kajti Hórnik je pravi buditelj Lužniških Srbov. Porodil se je l. 1833. v Gorni Lužici, prišel v 14. letu svoje dobe na študije v Prago, kjer se je seznanil s češkim narodnim življenjem in začel pisati članke za češke liste. Še kot gimnazijalec (v l. 1847—53) pisal je razpravo „O počâtcih posvâtného jazyka staroslovanského“, kot bogoslovec (l. 1853—1856) pa je objavil razpravo „O sanskritu.“ Leta 1856. v mašnika posvečen, je prišel na župnijo v Budyšine, kjer je župoval od l. 1871.—1891., lani pa je bil imenovan kanonikom pri Budyšinskem kapitolu, kjer živi danes kot skolastik. Hórnik je temeljit poznavatelj slovanskih jezikov; sodeloval je pri Riegrovem „Naučnem slovnku“, Jelinkovem „Slovníku“, pri raznih poljskih listih in objavil v Petrograjskem listu „Slavjanskija Izvestija“ razpravo na ruskem jeziku o Lužniških Srbih. Pravo njegovo literarno delovanje začne l. 1856., ko je v čeških člankih objavil v Muzejniku „Reč i pisemnictvi lužických Srbu“; l. 1848. in 49. pomagal je Smo ěru v uredništvu „Serbských Novin“, l. 1856—64. je uredoval literarni mesečnik „Lužičan“. Leta 1863. osnoval je družbo „sv. Cy-

rila a Methoděje“ in ureduje družbeni list „Katholicki Posol“. Od leta 1884. predseduje „Matici Srbski“ in ureduje njen časopis, razpravljajoč v njem seosebno o filologiških in književno-zgodovinskih vprašanjih. Pomagal je tudi Pfulu pri srbskem slovarju, izdal šolske čitanke, zbirko nabožnih pesem in molitveno knjigo „Vosadniki“. Leta 1886. spisal je z Boguslavskim „Historija Serbského Národa“ in sedaj izdaje z Luščanskim prevod novega zakonika. — Mesečnik „Lužica“ našteva cele vrste različnih in mnogoštevilnih njegovih spisov. A tudi drugi slovanski listi so v člankih in razpravah označevali zasluge in pomen tega znamenitega moža, ljubljenca lužičkih Srbov.

K NJIŽEVNOST.

Slovensko-nemški slovar. Izdan na troške rajnega knezoškofa Ljubljanskega Antona Al. Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. 6. sešitek. Seza od: „Klâlen“ do: „Kruh“. Cena sešitku 50, in se naroča v „Katoliški tiskarni“ v Ljubljani.

Lasten životopis kneza Miloša. Belgrajsko učeno društvo našlo je avtobiografijo kneza Miloša, utemeljitelja sedanje srbske dinastije. Ker Miloš ni znal pisati, narekoval da je ta životopis svojemu pisarju. Pripoveduje se v tem rokopisu, da je Jovan Jefrem (Miloš) služil tri leta pri trgovcu s svi. njami in bil z njim v Jadru in Benetkah. Med tem je začel njegov brat Milan Obren kupčijo na svojo roko in vzel vrnivšega se Miloša v svojo službo. Njemu na čast si je ta dodal ime Obrenović in po svojem očetu priimek Todorov. V tem spisu se ponavljajo večkrat tožbe proti Gaju, banu Jelačiću in patrijarhu Rajačiću. Ne morejo pa še razsoditi, ni li podtaknen ta životopis.

Неколико приповедака за српску младеж. Написао, превео и приредно Душан Ђурић. В Новоме Саду. Издавачка книжарница и штампарија А. Пајевића. 1892. Ц. 50 новч.

Мати и син. Две приповетке српске краљице Наталије. Ц. 20 новч. Tiskana ondi, kjer prejšnja. Pri tem opozarjamo Slovence, da knjigarna in tiskarna A. Pajevića v Novem Sadu je založila doslej uže na stotine knjig raznih strok, katalog kaže: knjige za osnovne, srednje in više šole, jezik in književnost, pedagogijo, cerkvene in bogoslovne knjige, gospodarske, pravniške, glediščne igre, knjige za mladino itd.

25 српских народних пјесма за клавира са текстом. Prodaja jih knjigarna D. M. Žjurića v Belgradu in pa Raja Pavlović, član Kr. Srp. narod. pozorišta“. C. 1 gl. 50 kr.

„Matice Slovanska“. Sbornik najlepših povídek a novel slovanských, člankuv a zprav o kulturně historických poměrech a úkolech slovanských. Majitel, vydavatel a redaktor. Karol Wolf. Izšel je 6. snopič, ki obseza lani v „Слов. Обзорѣни“ priobčeni spis Lamanskega, in ki ima v češkem prevodu ta naslov: Tri světy asijsko-evropske pevniny. Nadalje ima poročila o raznih slovanskih narodih in zanimive drobne vesti. Izhaja v Olomucu 5. in 20. vsakega meseca ter stoji v naši državi za vse leto 2 glđ. 50, Črno Goro, Srbijo in Nemčijo 2 glđ. 74 kr., v druge države pa 3 glđ.

Dějiny panování Karla IV. Napsal K. Vlad. Zap. Hustréje V. Černý. Nakladem knihkupectví I. L. Kobra v Praze. Sešit 1. Cena 20 kr.

Frant. Palackého Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě počalo vycházeti v novém laciném vydání pro český lid. Sešit 20 kr. Nakladatele Bursik a Kohout v Praze.

„Русская Библиотека“ 1893. Выпуск VII. и VIII. Июль и Августъ. Издание П. Н. Пелеха. Содержание: „Война и Миръ“. Романъ Гр. Л. Н. Толстого. Томъ III. (Стр. 449—501). Томъ IV. (Стр. 1—80). Та ruska biblioteka priobčuje najboljša leposlovna dela prvih pisateljev v velikoruskih s tolmačenjem ali slovarčeki na maloruskem jeziku in stoji na leto za 12 snopičev 2 gld. 40 kr. Adresa: Издательство „Русской Библиотеки“ во Львовѣ (Lemberg) Быхарская улица, 13.

Вопросы философии и психологии, под редакцией профессора Н. Я. Грота. Томъ IV. Книга 4. (19). Сентябрь. Содержание: Л. Лопатинъ. Подвиженія ассоціацій представлений. — Е. Целановъ. О природѣ времени. — С. Глаголевъ. Вопросъ о безсмертіи души. — Г. Россомо. К физиологій музыкальнаго. — Л. Лопатинъ. Новый психологическій законъ г. Введенскаго. — Критика и библиографія. И проч. — Издание А. А. Абрикосова. — Stoji na leto za granico 7 rub. 50 kop. Naroča se pri upravnistvu: Москва Пречистенка, Левшинскій пер., д. Авдѣва.

Entstehen und Entwicklung der slavisch-nationalen Bewegung in Böhmen und Mähren im XIX. Jahrhundert. Historisch-politische Studie von Alfred von Skene, mähr. Landtags-Abgeordneten. Wien 1893. Verlag von Carl Koenigen. Vel. 8, XXIV+155. C. 1 gld. 40 kr. Ta knjiga, ki se je priobčila te dni, obseza mnogo zgodovinskih podatkov o raznih Slovanih, sosebno pa avstro-ogerskih in se mudi najbolj pri Čehih, kakor kaže uže naslov. Avtor v resnici razpravlja mirno svoj predmet, toda mnogo rečij ne pozna dobro. S svojo mirnostjo utegne čitatelja zavesti, in je zaradi tega sosebno slovanskim čitateljem opasen. Mi polagamo, da piše zavestno pošteno, no vse ga vleče do zaključkov, ki so opasni slovanskim narodnostim našega cesarstva. On obrača stvari takó, da so mu narodnosti malo vredne, narodnost more po njegovem človek menjati, in le pleme je, katerega se ne more človek znebiti, ker je njegovo nasledstvo ali dedščina. Vsled tega, da ceni avtor narodnost takó nizko, prihaja do zaključnja, da v našem cesarstvu bi se omejilo narodnostno vprašanje zgolj na jezikovno vprašanje. In to, kakor rečeno, je najnevarniše. a žal, da je med slovanskimi zastopniki mnogo, če ne večina takih, ki menijo, da z rešitvijo jezikovnega vprašanja bi bilo rešeno tudi narodnostno vprašanje v Avstro-Ogerski. Mi zatorej, kljubu izredni poštenosti in mirnosti avtorjevi, moremo priporočati to knjigo le takim slovanskim naobražencem, ki poznajo

logične in stvarne zanjke, s katerimi hočejo nemške stranke vloviti slovanske narode, da bi ostali pri kakih naredbah, ali tudi zakonih, ki bi zaščičali jedino jezik, in še ta le toliko, kolikor bi dopuščal nemški kot „državni“ jezik. Sicer se pa mi k tej vsekakor zanimivi knjigi povrnemo.

Listnica uredništva. Gosp. Š. v Gr.: Pišete nam o knjižici: „Parteiwesen der Slaven in Böhmen“ doslovno: „Škoda, da osebe, katere bi morale natančno pretehtati taka vprašanja — namreč zastopniki naroda našega — niti pojma nimajo o takih vprašanjih. V obče zapazujem, da Slovenci so z idejami še mnogo, mnogo nazaj za Hrvati . . .“ Resnico govorite, č. gospod! Da slovanski zastopniki ne umejo, ali pa ne uvažujejo odločilnih vprašanj, pokazal je najbolje zadnjič v Novem Mestu poslanec prof. Šuklje, in ta je še „državnik“ nasproti mnogim drugim. Doslej je med slovanskimi zastopniki jedini kanonik dr. Gregorec prav umel in tudi povdarjal odločilna vprašanja za slovanske narode Avstro-Ogerske; ali njega je najbrže nemodrost drugih nekako uklenila, da se ne more sukati, kakor je to uže pred leti zaliteval njegov razum in značaj. Od dra. Gregorca mogli bi se bili učiti taktike slovanskega kulturnega programa tudi ostali Slovani in naposled še sami Mladočehi. Ravno brošura „Das Parteiwesen der Slaven in Böhmen“ dokazuje z zgodovinskimi dejstvi, kakó bi zastopniki vseh slovanskih narodov — Poljakov ne moremo poštovati — po varnih potih bližali se neizogibno potrebnemu cilju. Dr. Gregorec se je pred izdanjem te brošure in tudi pozneje ravnal po njenih principih in navodilih. Drugi pa niso te knjige nikdar čitali, in zato niti slovanski poslanci niso umeli dra. Gregorca, kedar je presojeval sedanjo obliko cesarstva in specijalno narodnostne razmere v Cislitaviji. A kakor slovanski zastopniki čitajo premalo zares kritičnih knjig, jednaka je tudi pri drugih Slovanih. Tudi med mladočeskimi poslanci, ki so duševno najbolj razviti med slovanskimi zastopniki, je takih, ki odločilnih vprašanj niso premišljevali dovolj. Da pa smo Slovenci zaostali za drugimi, je tužna istina, to pa ne samo zaradi tega, ker se nam daje v obče premalo tečne hrane, ampak tudi zaradi tega, ker smo radi prepovršni. Mi, tudi naobraženci, rajši brskamo po listih, nego da bi odbirali jedra, pa premišljevali temeljito stvari. Zato pa je toliko plitvosti tudi po dopisih, celó takih, ki so namenjeni naobražencem; čez leta se ponavljajo stare nadsli, a bolj globoke se prezirajo, ker ne gledamo, kje je kaj novega ne le v dejstvih, ampak tudi v argumentih za znana dejstva. Toda premnogo bi bilo gradiva za to zaglavje o naši površnosti in plitvosti. Jaz specijalno se tolažim s tem, da mladi naraščaj kaže v mnogih pojedincih več volje in zaresnosti, in da bode ta naraščaj boljše umeval stvari fundamentalne važnosti. Da ste nam zdravi!

Listnica upravnistva. Z 18. štev. je zvršeno III. četrtletje. Prosimo vljudno, da se nam poravna letošnja naročnina. Stare dolžnike pa prosimo, da naj se vendar spomnijo svoje dolžnosti nasproti nam; drugače bomo morali postopati kakor pri drugih listih, česar smo se na našo škodo ogibali doslej; **terjali bomo stare dolgove po drugih potih!**

Popravki k 17 št. „Sl. Sv.“. Str. 322 b, 12. v. zd.: dosledno nam. dogledno; 323 a, 15. v. zd.: Slovenskem nam. Slovanskem; 324 b, 25. v. zd.: klubu nam. kljubu; 332 b, 2. v. zg.: ki je bil in je idejal nam. „iskal“; 340 b, 25. v. zg.: „z verskega nego plemenskega“ nam. z verskega ali . . .

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. in za četr let 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., pololetno 1 gld. 80 kr. in četrletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44.